

ЯШИРИН ИҚТИСОДИЁТНИ ҚИСКАРТИРИШ ВА КОРРУПЦИЯНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ МАСАЛАЛАРИ МУҲОКАМА ҚИЛИНДИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 27 июль кuni яширин иқтисодиётни қисқартириш бўйича олиб борилаётган ишлар муҳокамаси юзасидан йиғилиш ўтказди.

Мамлакатимизда яширин иқтисодиёт даражаси юқори. Шу боис кейинги йилларда бизнесга қўшимча қулайликлар яратиш орқали яширин иқтисодиёт улушини камайтириш чоралари қўрилмоқда. Хусусан, валюта бозори эркинлаштирилди, янги солиқ тизими жорий этилди, 100 га яқин рухсат бериш ва лицензиялаш қоидалари қисқартирилди. Буларнинг натижасида охириги 5 йилда саноатда норасмий сектор улуши 20 фоиздан 6 фоизга тушган.

Йиғилишда бу борадаги ишлар етарли эмаслиги қайд этилиб, галдаги вазифалар муҳокама қилинди. Халқаро ташкилотлар экспертларини жалб қилган ҳолда, яширин иқтисодиётни қисқартириш бўйича стратегия ишлаб чиқиш топшириги берилди.

Давлат раҳбари яширин иқтисодиётга қарши курашишда эҳтиёт бўлиш, иқтисодий фаолликка зарар етказиб қўймаслиги, бунинг учун давлат органлари, бизнес ва жамоатчилик ҳамжиҳатлигида ишлаши муҳимлигини таъкидлади.

Солиқ ислохотларини изчил давом эттириб, яширин иқтисодиётга йўл қўймайдиган тизим жорий этиш вазифаси қўйилди. "Инсофли солиқ тўловчи" тизимини шакллантириб, шу йил якунига қадар Тошкент шаҳрида янамуна сифатида амалга оширишга кўрсатма берилди.

Давлат харидлари ва инвестиция лойиҳаларида коррупцияга чек қўйиш масаласига алоҳида эътибор қаратилди. Молия вазирлигига бу борада шаффофликни таъминлаш, жамоат назорати ва рақобатни кучайтириш мақсадида Давлат харидлари ахборот порталини ишга тушириш топширилди.

Эндиликда ҳар бир инвестиция лойиҳаси коррупцияга қарши экспертизадан ўтказилиши белгиланди. 2021 йилдан бошлаб ушбу тизим марказлашган маблағлар ҳисобига амалга ошириладиган барча лойиҳаларга татбиқ этилади.

Давлат органларида ҳам яширин иқтисодиёт ва коррупцияга қарши мувофиқлик тизими жорий этилмоқда. Хусусан, Қурилиш, Соғлиқни сақлаш ҳамда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиқларида, "Ўзбекнефтгаз" ва "Ўзкимёсаноат" акциядорлик жамиятларида бу борада ишлар бошланган. Йил якунига яна 14 та ташкилотда ва давлат улушига эга 10 та

банкда ушбу тизимни жорий этиш вазифаси қўйилди.

Соҳалар ва йўналишлар кесимида коррупцияга қарши курашиш бўйича "йўл хариталари" ишлаб чиқиш ҳамда ижросини муҳокама қилиб бориш юзасидан топшириқлар берилди.

Шунингдек, давлат органлари, қорхоналар ва ҳудудларда коррупция ва яширин иқтисодиёт рейтинг методикаси ишлаб чиқиши белгиланди. 2021 йилдан бошлаб ушбу рейтинг натижалари эълон қилиб борилади, шу асосда барча раҳбарларнинг шахсий масъулияти баҳоланади.

Йиғилишда божхона ва солиқ тизимида доир масалалар ҳам кўриб чиқилди. Инсон омилига чек қўйиш орқали контрабанда ва махсусотларнинг божхона қийматини сунъий пасайтириш ҳолатлари устидан божхона назоратини кучайтириш лозимлиги таъкидланди.

Давлат божхона қўмитаси ва Давлат солиқ қўмитасига импорт товарларининг кириб келиши, божхонадан ўтказилиши ва сотилиши бўйича ягона базани ишга тушириш юзасидан топшириқлар берилди. Шунингдек, 2021 йил 1 январдан "Божхона аудити" ахборот тизимини жорий этиш вазифаси белгиланди.

Президентимиз яширин иқтисодиётни қисқартириш учун одамларнинг легал ишлашига қўмақлашиш, уларни манфаатдор қилиш кераклигини таъкидлади.

Масалан, ўзини ўзи банд қилиш тизими соддалаштирилгани натижасида июль ойининг ўзига 184 минг фуқаро расмий секторда иш юрита бошлади.

Лекин, қурилиш, савдо, умумий овқатланиш, транспорт ва бошқа хизмат кўрсатиш соҳаларида норасмий бандлик даражаси ҳамон юқори. Умуман, иқтисодиётда банд бўлган 10,5 миллион аҳолининг атиги 4,9 миллиони даромад солиғи тўлайди.

Йиғилишда бундай соҳалар бўйича манзилли ишлаш, норасмий фаолият юритаётган субъектларни рағбатлантирувчи механизмлар орқали яширин иқтисодиётдан олиб чиқиш кераклиги айтилди. Савдо, умумий овқатланиш, транспорт ва маиший хизмат кўрсатиш соҳаларида пластик карталар ва бошқа турдаги контакtsiz тўловларни айлانма даромад солиғини ҳисоблаш базасига

киритмаслик таклифи билдирилди.

Давлатимиз раҳбари кичик бизнес субъектлари учун солиқ маъмуриятчилигини соддалаштириш, тадбиркорлик фаолиятига рухсат бериш ва лицензиялашдаги ортиқча тартиб-таомилларни янада қисқартириш зарурлигини таъкидлади.

Масалан, 100 та лицензия ва 34 та рухсатномани қисқартириб, хабардор қилиш тартибига ўтказиш, яна қўлларини соддалаштириш, 14 та ҳужжатни бериш муддатларини 2 бараваргача қисқартириш мумкин. Ушбу чоралар натижасида тадбиркорлар йилига 125 миллиард сўм иқтисод қилиш имконига эга бўлади.

Шунингдек, 43 та идоранинг 270 та назорат функциясини танқидий ўрганиб, яширин иқтисодиёт ва коррупцияга сабаб бўлаётган ваколатларини қисқартириш бўйича кўрсатмалар берилди.

Ўз навбатида, коррупцион ва яширин фаолиятга муккасидан кетган ноинсоф тадбиркорларга нисбатан жавобгарлиқни кучайтириш зарурлиги айтилди.

Яширин иқтисодиётни тармоқлар ва соҳалар бўйича таҳлил қилиш талаб даражасида эмаслиги кўрсатиб ўтилди. Халқаро экспертларни жалб қилган ҳолда, бир вилотат мисолида яширин иқтисодиётнинг статистик ҳисоботи жорий этилиши белгиланди.

Коррупция ва яширин иқтисодиётга қарши курашишда асосий куч бизнес ва жамоатчиликдир. Шу боис жамиятда бу иллатларга нисбатан нафрат туйғусини шакллантириш, оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқлар орқали уларнинг салбий оқибатларини ёритиб бориш муҳимлиги қайд этилди.

— Яширин иқтисодиётга қарши курашиш тадбиркорларни жазолаш, уларнинг фаолиятига тўсқинлик қилиш дегани эмас. Бу, айниқса, пандемия даврида катта аҳамиятга эга. Жойларда жамоатчилик назоратини кучайтириш орқали майда коррупцияга ҳам қатъий чоралар қўриш зарур, — деди Шавкат Мирзиёев.

Йиғилишда белгиланган чора-тадбирлар юзасидан ҳар бир вазирлик ва тармоқ олдида йил якунида аниқ кўрсаткичларга (KPI) эришиш вазифаси қўйилди.

ЎЗА

ПАНДЕМИЯ ШАРОИТИДА АҲОЛИНИ ТИББИЙ ЁРДАМ БИЛАН ҚАМРАБ ОЛИШ МИҚЁСИНИ ЯНАДА ОШИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ КЎРИБ ЧИҚИЛДИ

Президент Шавкат Мирзиёев 27 июль кuni Тошкент шаҳрида коронавирус пандемиясига қарши курашиш, бу борадаги ишларнинг самарадорлигини, аҳолига сифатли ва ўз вақтида тиббий ёрдам кўрсатиш қамровини ошириш бўйича олиб борилаётган саъй-ҳаракатлар ҳисоботини тинглади.

Давлатимиз раҳбари эпидемиологик ҳолатни жиддий назоратга олиб, деярли ҳар бир йиғилишда бу масалага тўхталиб ўтмоқда. Жумладан, 15 июль кuni бўлиб ўтган видеоселектор йиғилишида Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятидаги эпидемиологик вазиятнинг жиловлашдаги ишлар жиддий танқид қилиниб, касалларни ўз вақтида ва тўғри даволаш учун шaroит яратиш бўйича топшириқлар берилган эди.

Хусусан, пойтахтимизда қисқа вақтда кенг қўлмалли ташкилий ишлар амалга оширилди. Юнус-обод туманидаги "Ўзэкспомарказ" павильонида, Гимнастика саройида, "Ёшлик" спорт мажмуаси ва бошқа биноларда коронавирусга гумон қилинганларга ташхис қўйиш, заруратга кўра даволаш учун шaroит яратилмоқда. Улар пандемия талаблари асосида жиҳозла-

ниб, зарур тиббий ускуналар билан таъминланмоқда.

Касалликка чалинганлар ва айни кунларда пневмониядан азият чекаётганларга амалий ёрдам тариқасида 10 та махсус поликлиника ташкил этилди. Уларнинг фаолияти туну кун йўлга қўйилган бўлиб, фуқаролар бу ерга мурожаат қилиш орқали малакали тиббий хизматдан фойдаланиш имкониятига эга бўлмоқда.

Презентация шаклидаги муҳокамада Ўзбекистон Республикаси Бош вазири, марказий муассасалар, вазирлик ва идоралар раҳбарлари, мамлакатда санитария-эпидемиологик осойишталиқни таъминлашга жалб этилган бошқа ташкилотлар вакиллари иштирок этди.

Давлатимиз раҳбари пандемия шaroитида соғлиқни сақлаш миллий тизимини қўллаб-қувватлаш, жумладан, пойтахтдаги спорт

мажмуалари негизида ташкил этилаётган тақсимлаш марказлари ва янги клиникаларни тиббий ходимлар билан таъминлаш, коронавирус билан хасталанган шахсларни самарали даволашга мамлакатимиз ҳарбийлари, ҳарбий-тиббий муассасаларнинг хизматчилари ва тиббиёт мутахассисларини жалб қилиш муҳимлигига алоҳида эътибор қаратди.

Жалб қилинаётган тиббиёт ходимларининг сменадаги меҳнатига ҳар кuni, ўз вақтида ҳақ тўлаш, уларни зарур яқна тартибдаги ҳимоя воситалари, озиқ-овқат ва ётоқ билан таъминлаш зарурлиги қайд этилди.

Муҳокама якунида мутасадди тузилмалар раҳбарларига бу борадаги ишларни ташкил этиш бўйича аниқ топшириқ ва кўрсатмалар берилди.

ЎЗА

Фармон ва ижро

СУДЛАР МУСТАҚИЛЛИГИ — ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ВА БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ КАФОЛАТИ

Дилшод АРИПОВ,
Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби директори ўринбосари, юридик фанлар номзоди, доцент

Мамлакатимизда қонун устуворлиги ва ижтимоий адолатни қарор топтириш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш, давлатимизнинг иқтисодий қудратини кучайтириш, жамиятда тинчлик ва осойишталикни таъминлаш, тадбиркорлик субъектларининг эртанги кунига бўлган ишончини янада мустаҳкамлаш судлар томонидан одил судловнинг юксак даражада амалга оширилишига бевосита боғлиқдир.

Шу боис, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси асосига "Инсон манфаатлари ҳамма нарсадан улуг", "Халқ давлат идораларига эмас, балки давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак" деган ҳаётбахш тамойиллар қўйилди. Утган қисқа даврда мамлакатимизда давлат идорала-

ри халққа хизмат қиладиган, уларнинг фаолиятига халқ баҳо берадиган тизим яратилди. Ҳаётимизнинг турли соҳаларига доир қарорлар халқимиз билан бевосита мулоқот, одамларнинг хоҳиш-истаклари асосида қабул қилинмоқда. Барча даражадаги раҳбарлар халқ олдида ҳисоб бермоқда.

Давоми 2-бетда

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "КОРОНАВИРУС ПАНДЕМИЯСИНИНГ САЛБИЙ ТАЪСИРИНИ КАМАЙТИРИШ УЧУН АҲОЛИ, ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ, УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ, САВДО ВА ХИЗМАТЛАР СОҲАСИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШНИНГ ҚЎШИМЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА"ги фармони қабул қилинди

ФАРМОНГА КЎРА,

2020 йил 1 июлдан 2020 йил 31 декабрга қадар

умумий овқатланиш қорхоналари ва биноларни ижарага беришга ихтисослашган қорхоналар айланмадан олинadиган солиқни тўлашдан; жисмоний шахслар кўчмас мулкни ижарага беришдан олинган даромадлар бўйича жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғи тўлашдан озод этилади.

Мол-мулкни (бинолар ва автомобиль транспорти) ижарага берувчи жисмоний шахсларга солиқ мақсадида ижара тўловларининг энг кам ставкаларини қўллаш тартиби тўхтатиб турилади.

2020 йил 1 апрелдан 2020 йил 31 декабрга қадар умумий овқатланиш қорхоналари алкоғоль маҳсулотлари билан чакана савдо қилиш ҳуқуқи учун йиғимни тўлашдан озод қилинади.

2020 йил 1 июлдан бошлаб умумий овқатланиш қорхоналари учун белгиланган ходимларнинг ийиллик ўртача сони 25 нафардан 50 нафарга оширилади.

Ўзбекистон "Маҳалла" хайрия жамоат фондига, "Саховат ва кўмак" фондига, "Ўзбекистон меҳр-шафқат ва саломатлик" жамоат фондига, шу жумладан, уларнинг бўлинмаларига бегараз ёрдам бериш (бегараз ёрдам олиш) қисмида фойда солиғи, қўшилган қиймат солиғи, айланмадан олинadиган солиқ ва жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғи бўйича имтиёزلарнинг амал қилиши 2020 йил 31 декабрга қадар узайтирилади.

2021 йил 1 июлга қадар карантин чекловларининг бекор қилинишига қараб тадбиркорлик субъектларига маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари билан шартнома тузмасдан давлат солиқ хизмати органларини савдо муддати, маҳсулоти ва транспорт тўхташи тақиқланмаган жойларни кўрсатган ҳолда хабардор қилиш орқали автодўкон, автомагазин, автотиркама, автоцистерна ва фудтраклар орқали савдо қилиш ҳуқуқи тақдим этилади.

Кичик тадбиркорлик субъектлари, бозорлар ва савдо комплекслари, кинотеатрлар, умумий овқатланиш қорхоналари, жамоат транспорти қорхоналари, спорт-соғломлаштириш муассасалари, шунингдек, йуловчи ташиш, маиший хизматлар кўрсатиш, биноларни, шу жумладан, банкетлар ўтказиш учун ижарага бериш фаолияти билан шугулланувчи юридик шахслар учун мол-мулк солиғи ва ер солиғини тўлашдан озод қилиш бўйича берилган имтиёزلар 2020 йил 31 декабрга қадар узайтирилади.

Фармон ва ижро

СУДЛАР МУСТАҚИЛИГИ — ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ
ВА БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ КАФОЛАТИ

Бошланиш 1-бетда

Шуни алоҳида қайд этиш керакки, мамлакатимиздаги кенг қўламли ислохотлар ҳалқимиз томонидан қўллаб-қувватланмоқда. Бу ўзгаришларнинг дастлабки натижалари аҳолимиз ҳаёти ва қўндалик турмушида ўзининг яққол ифодасини топмоқда, эл-юртимизнинг ижтимоий фаоллиги, эртанги кунга ишончи ўсиб бормоқда.

Жумладан, сўнгги йилларда суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини амалда таъминлаш, судлар фаолиятининг очиклиги ва шаффофлигини ҳамда одил судлов сифати ва самарадорлигини ошириш, судьяларнинг "ҳалқчил" қарорлар қабул қилишига эришишга қаратилган тизимли ва кенг қўламли ислохотлар амалга оширилди.

Ушбу давр суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини амалда таъминлаш ва уни янада кучайтириш бўйича кафолатларни белгилаш, суд органлари фаолияти очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш, судьялар мустақиллигининг конституциявий принципларини янада мустаҳкамлаш бўйича кенг қўламли ислохотлар даври сифатида эътироф этилмоқда.

Жумладан, ўтган тўрт йил мобайнида суд-ҳуқуқ соҳасини такомиллаштиришга қаратилган 10 дан ортиқ қонун ҳамда 15 дан ортиқ фармон ва қарор қабул қилинди. Хусусан, давлатимиз раҳбарининг 2017 йил 21 февралдаги "Ўзбекистон Республикаси суд тизими тузилмасини тубдан такомиллаштириш ва фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги фармони мазкур соҳадаги давлат сиёсатини сифат жиҳатидан янги bosқичга кўтарди. Фармонга мувофиқ, фуқаролик, жиноий, маъмурий ва иқтисодий суд иш юритуви соҳасида суд ҳокимиятининг ягона олий органи — Ўзбекистон Республикаси Олий суди ҳамда судьяларнинг мустақиллигини амалда таъминловчи судьялар ҳамжамияти органи — Судьялар олий кенгаши ташкил этилди, уларнинг мустақиллигини таъминловчи қафолатлар янада кучайтирилиб, судьялик лавозимига муддатсиз даврга тайинлаш тартиби жорий этилди.

Суд ҳокимиятининг амалда чинакам мустақил ҳокимият тармоғига айланиши оқибатида судлар томонидан сўнгги уч йилда 2 минг 273 нафар фуқарога нисбатан оқлов ҳукмлари чиқарилиб, жиноят йўлига адашиб кириб қолган 3,5 мингдан ортиқ ёшлар ва хотин-қизларга нисбатан маҳалла, ёшлар ташкилотлари каби жамоатчилик кафилиги қўлланилиб, озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган бошқа жазо чоралари тайинланди.

Амалга оширилган тарихий ислохотлар нафақат мамлакатимиз фуқаролари, балки нуфузли халқаро ва хорижий ташкилотлар томонидан ҳам ижобий эътирофларга сабаб бўлди. Хусусан, Ўзбекистоннинг халқаро рейтинг ва индекслардаги кўрсаткичлари мунтазам равишда ижобий томонга ўзгариб бормоқда.

The World Justice Project халқаро ноҳукумат ташкилоти дунё бўйича ҳар йили махсус "Қонун устуворлиги" индексини юртимизда. Ушбу индекс 44 кўрсаткичдан иборат бўлиб, муайян давлатда ҳуқуқий муҳитнинг ривожлан-

ганлик даражаси ва қонунчилик амалиёти ҳақида батафсил маълумотга эга бўлиш имконини яратди.

2020 йил ҳолатига Ўзбекистон "Қонун устуворлиги" индексида 128 мамлакат ичида 92-ўринни, шундан "Фуқаролик одил судлов" индикатори бўйича 72-ўринни, "Жиноий одил судлов" индикатори бўйича эса 66-ўринни эгаллаган.

Бундан ташқари, "Бизнесни юришти" индекси бўйича Ўзбекистон 190 та мамлакат орасида контрактлар ижросини таъминлаш кўрсаткичи бўйича 2018 йилда 41-ўринни эгаллаган бўлса, бу кўрсаткич 2019 йилда янада яхшиланиб, 22-ўринга кўтарилган, низолатни суд томонидан тезкор ҳал этишнинг вақт кўрсаткичи бўйича 190 та давлат ичида 225 кунлик натижа билан 3-ўридан, низолатни суд йўли билан ҳал этишда кетадиган харажат кўрсаткичи бўйича эса МДҲ мамлакатлари орасида 4-поғонадан жой олган.

Албатта, бу ўзгаришлар одамларимизда ҳақиқат ва адолатга бўлган ишончни мустаҳкамламоқда. Лекин ҳалқимизнинг суд-ҳуқуқ тизимидан рози, дейишга ҳали эрта.

Жумладан, суд амалиётининг таҳлили кўрсатяптики, суд ҳимоясини таъминлашда ортиқча бюрократик тўсиқлар ва суд тизимида бир қатор камчиликлар мавжуд. Масалан, жорий йилда аҳолидан келиб тушган мурожаатларнинг 8 мингдан зиёди ёки 44 фоизи судлар фаолиятининг норозилик мазмунидagi ариза ва шикоятларни ташкил этган. Иқтисодий судларда апелляция, кассация ва назорат тартибиде қўрилган ишларнинг 2,5 мингдан ортиғи, яъни 44 фоизи бекор қилинган ёки ўзгаририлган. Демак, қўйи судларнинг қарорлари юқори турувчи инстанциялар томонидан бекор қилиниши ёки ўзгаририлиши суд ишларининг ҳар томонлама юқори савияда кўриб чиқилмаётгани, ягона суд амалиётининг тўлиқ шакллантирилмагани билан бир қаторда, фуқаролар ва тадбиркорларнинг судлар оstonасида сарсон бўлаётганидан ҳам далолат беради.

Шу муносабат билан давлатимиз раҳбарининг 2020 йил 24 июль куни қабул қилинган "Судлар фаолиятини янада такомиллаштириш ва одил судлов самарадорлигини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги фармони айнан мана шу камчиликларнинг бартараф этилишида муҳим аҳамият касб этади. Ушбу фармонда белгиланган вазифалар ижросининг таъминлини суд органлари фаолиятини бугунги замон талаблари ва халқаро стандартларга мувофиқлаштиришга асос бўлади.

Фармонда фуқароларнинг одил судловга бўлган ҳуқуқини амалда таъминлаш билан боғлиқ долзарб муаммолар алоҳида эътибор қаратилиб, вилоят даражасидаги ва унга тегишли бўлган фуқаролик, жиноят ишлари бўйича судлар ва иқтисодий судлар негизда судьяларнинг қатъий ихтисослашувини сақлаб қолган ҳолда, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри умумюрисдикция судларини ташкил этиш белгиланди.

Вилоят судларининг амалдаги тарқоқ тузилмаси бир хил мазмундаги ишлар бўйича турлича қарорлар қабул қилинишига сабаб бўлиб, ягона суд амалиётини шакллантиришга, қонун-

ларнинг бир хилда ва тўғри қўлланилишига тўсқинлик қилмоқда. Бу эса фуқароларнинг судларга бўлган ишончи пасайишига ва суд қарорларидан ҳақли норозилигига сабаб бўлмоқда. Биргина 2019 йилнинг ўзида 58 мингдан ортиқ фуқаро ва тадбиркор судлардаги сарсонгарчиликларга нисбатан ўз эътирозларини билдирганлар.

Вилоят даражасидаги фуқаролик, жиноят ва иқтисодий судлар бирлаштирилиб, ягона умумюрисдикция судларининг ташкил этилиши юқорида қайд этилган муаммоларни бартараф этиши билан бирга илғор хорижий давлатлар амалиётига ҳам монандир. Масалан, Франция, Италия, Канада, Жанубий Корея, Қозғоғистон, Беларусь ва бошқа давлатларда ўрта бўлган умумюрисдикция судлари фуқаролик, жиноят ва иқтисодий ишлар бўйича ягона суд сифатида фаолият юритади.

Фармонда яна бир муҳим масала — маъмурий судлар тузилмаси ва фаолиятини такомиллаштириш вазифаси белгиланган.

Бундан бир неча йил илгари мамлакатимиз тарихида илк мартаба маъмурий судлар ташкил этилиб, улар зиммасига давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг қарорлари ва хатти-ҳаракатларига ҳуқуқий баҳо беришдек фўятда муҳим ва масъулиятли вазифа юкланган эди. Зеро, фуқаро ва давлат ўртасидаги муносабатларни тўғри йўлга қўйиш, фуқароларнинг давлат органларидан, қолаверса, бутун ҳукуматдан розилигини таъминлаш айнан маъмурий судларнинг адолатли ва самарали ишлашига кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Биргина маъмурий судлар томонидан охириги бир йил давомида ҳокимларнинг 2 мингдан ортиқ қарори ҳақиқий эмас, деб топилган.

Маъмурий судларнинг ташкил этилганга эндигина уч йилдан ортиқ вақт ўтган бўлса-да, ушбу давр мобайнида уларнинг фаолиятини янада такомиллаштиришга зарурат вужудга келди. Жумладан, туман миқёсида маъмурий судлар шу туман ҳудудидаги маҳаллий ҳокимият органларидан мустақил фаолият юритишда қийинчиликларга дуч келмоқда.

Оммавий-ҳуқуқий низолатни кўришга ихтисослашган маъмурий судларга ўз табиатида кўра жиноят ишга ўхшаш маъмурий ҳуқуқбузарликка оид ишларни кўриш ҳам юклатилган бўлиб, бу ўз навбатида, уларнинг оммавий-ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқувчи низолатни атрофича ва сифатли кўриб чиқиш имконини чекламоқда. Хусусан, маъмурий судларда 2020 йилнинг 6 ойида маъмурий ҳуқуқбузарликка оид 183 минг (2019 йилда — 412 минг) иш қўрилган.

Қайд этилган масалаларни ҳал этиш мақсадида фармонда маъмурий судлар фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган самарали маъмурий одил судлов тизимини яратиш вазифаси белгиланди. Хусусан, туман (шаҳар) маъмурий судлари негизда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар марказлари ва Тошкент шаҳрида туманлараро маъмурий судлар ташкил этилади. Бунда асосий эътибор нафақат судларга бўлган таъсир ва аралашувларни бартараф этишга, балки мазкур тоифадаги ишларнинг ҳажмидан келиб чиқиб, бутун республика бўйича судьялар ўртасида адо-

латли иш ҳажмини тақсимлашга ҳам қаратилган. Жумладан, 2020 йилнинг 6 ойида 6,9 минг (2019 йилда — 16 минг) оммавий ҳуқуқий низо қўрилган бўлиб, бу умумий ишларнинг атиги 4 фоизини ташкил этади.

Маъмурий ҳуқуқбузарликларга оид ишларни кўриб чиқиш ваколати жиноят ишлари бўйича судларга ўтказилди. Шу муносабат билан 203 та туман (шаҳар) маъмурий судини мақбуллаштириб, уларнинг негизда вилоят марказларида 14 та туманлараро маъмурий суд ташкил этилади ҳамда мақбуллаштириш натижасида бўшаётган 150 та судья ва 150 та суд ходими штат бирликлари иш ҳажми юқори бўлган бошқа судларни тўлдирishга йўналтирилиши назарда тутилган.

Жиноят процессида суд қарорларининг барқарорлиги (res judicata принципи) ва қўйи судлар томонидан йўл қўйилган жиддий қонун бузилишининг бартараф этишининг мақбул мувозаанат тизимини яратиш суд соҳасидаги ислохотларнинг энг муҳим вазифаларидан ҳисобланади.

Ривожланган давлатлар суд тизими фаолияти ишларнинг юқори инстанцияларда қайта-қайта қўрилишига йўл қўймасдан, суд қарорини бир марта қайта кўриш билан унга тугал нуқта қўйишга қаратилган. Зеро, суд қарорининг фактик ҳолатларини чекланмаган тарзда текшириш имконияти, назорат инстанциясида ҳам қисман суд терговчи ўтказилиши суд қарорларининг барқарорлигига, бу эса, ўз навбатида суднинг мустақиллигига таъсир ўтказида.

Айниқса, бутун дунёда тан олинган апелляция ва кассация тартибиде ишларни кўриш амалиёти кенг қўлланиладиган бир даврда мамлакатимизда "собиқ иттифок давриддан қолиб кетган" назорат деб аталмиш яна бир инстанциянинг фаолият кўрсатиши, умуман, суд ислохотларига ўзининг салбий таъсирини кўрсатаётган ҳолат эди.

Шунга кўра, фармонда Олий суд томонидан ҳар қандай ишни назорат тартибиде кўриб, қўйи судларга таъсир кўрсатишдек номақбул амалиётдан тўлиқ воз кечилиши назарда тутилиб, судьялар мустақиллигини таъминлаш, уларга адолатли қарор қабул қилишда босим ўтказишга йўл қўймаслик,

ишларнинг йиллаб қайта-қайта қўрилишига барҳам бериш мақсадида Олий суд раиси ва Бош прокурорнинг протест келтириш ҳуқуқи бекор қилинди.

Қайд этиш лозимки, БМТнинг судьялар ва адвокатлар мустақиллиги масалалари бўйича махсус маърузачиси Диего Гарсия-Саян 2019 йилда Ўзбекистонга ташрифи чоғида ҳам мазкур масалага алоҳида эътибор қаратиб, судларда ишларни "назорат тартибиде қўриш" институтини бекор қилиш бўйича ўз тавсиясини билдирган.

Фармон билан суд терговчи жараёнида инсон ҳуқуқлари қафолатларини янада кучайтириш ва тарафларнинг тортишувчанлиги тамойилини амалда рўёбга чиқариш мақсадида жиноят судларида дастлабки эшитув bosқичи жорий этилмоқда.

Мазкур институт нафақат англо-саксон (АҚШ, Буюк Британия ва ҳ.к.), балки романо-герман суд тизимида (Германия, Франция ва ҳ.к.), шу жумладан, МДҲ мамлакатларида (Россия Федерацияси, Қозғоғистон ва ҳ.к.) ҳам жорий этилган.

Дастлабки эшитув — суд томонидан алоҳида процессуал тартибда амалга ошириладиган муқобил суд муҳокамаси шакли бўлиб, мазкур институтнинг суд амалиётига татбиқ этилиши жиноят ишнинг судда қўриш учун тайинлаш bosқичида процесс иштирокчиларининг фаол иштироки орқали тортишув принципи реал таъминлинига хизмат қилади. Хусусан, айнан дастлабки эшитув жараёнида ҳимоя тарафининг процессуал ваколатлари кучайтирилиб, судда айблов моҳиятидан номақбул далилларни чиқариш имкони реал қафолатланади.

Амалдаги қонунчилигимизда судга келиб тушган жиноят иши бўйича терговда йўл қўйилган хато ва камчиликларни суд терговчи бошлангунга қадар аниқлаш ҳамда бартараф этишининг самарали механизмлари назарда тутилмаган. Натижада 2019 йилда 469 та иш судда бир неча ой қўрилгандан кейин дастлабки терговдаги камчиликларни бартараф этиш учун прокурорга қайтарилган.

Дастлабки эшитув институтининг жорий этилиши дастлабки тергов устида суд назорати функциясини янада мустаҳкамлашга, натижада эса суд, суриштирув ва тергов органлари ҳамда фуқароларнинг вақти ва савй-ҳаракатларининг тежалиши, жиноят ишлари юритувига жалб этилган шахсларнинг бузилган ҳуқуқлари тез фурсатда тикланиши таъминлашга хизмат қилади.

Шунингдек, суд тизимида 2021 йил 1 январдан бошлаб ортиқча суд

bosқичларини бекор қилиш орқали "бир суд — бир инстанция" тамойили жорий этилмоқда. Бунга асосий сабаб бир суднинг ўзида биринчи инстанцияда қўрилган ишлар шу суднинг ўзида кейинги инстанция сифатида такроран қўрилиши фуқароларнинг судларга бўлган ишончи сусайишини бартараф этиш билан бирга, ишларни юқори инстанцияларда ҳолис, сифатли ва адолатли қайта кўриб якуний тўхтамга келишини таъминлашдир.

Шунга кўра, фармонда суд қарорларининг сифатини ошириш ва барқарорлигини таъминлаш, ҳар бир инстанция судида муайян иш бўйича якуний тўхтамга келиш ҳамда фуқаролар ва тадбиркорларнинг сарсон бўлишининг олдини олиш мақсадида туман (шаҳар) ва вилоят судлари ҳамда Олий суд ваколатларининг аниқ чегарасини белгилаш, бунда туман(шаҳар) судида ишлар фақат биринчи bosқичда, вилоятда — апелляция, Олий судда эса кассация тартибиде қўрилиши алоҳида белгилаб қўйилди.

Мамлакат иқтисодиётида инвестицияларнинг ўрни муҳим аҳамиятга эга бўлиб, давлатимизнинг инвестициявий жозибдорлигини оширишда инвесторларнинг ҳуқуқларини суд орқали ҳимоя қилишининг самарали тизимини яратиш муҳим аҳамиятга эга. Зеро, ҳар қандай инвестор бирор давлатга инвестиция киритишидан аввал унинг мулки шу давлатда қай даражада ҳимоя қилиниши мумкинлигига, қонунчиликти белгиланган қафолатлар ва уларни амалда таъминловчи судлар фаолиятига баҳо беради. Шу нуқтаи назардан, инвесторлар билан боғлиқ низолатни судларда қўришнинг алоҳида тизимини яратиш давр талабига айлانган.

2019 йилнинг ўзида иқтисодий судлар томонидан чет эл инвесторлари билан боғлиқ 3 мингта яқин, рақобатта оид 30 дан ортиқ иш қўрилган.

Мазкур заруриятдан келиб чиқиб, фармонда Олий суд тузилмасида **йирик инвесторлар** иштирокидаги инвестициявий низолатни ҳамда рақобатга оид ишларни кўриш бўйича алоҳида судлов таркиби — инвестициявий таркиб тузилиши белгиланиб, унинг зиммасига йирик инвесторлар (20 миллион АҚШ долларидан ортиқ инвестиция киритган), давлат органлари ўртасидаги инвестициявий низолатни ҳамда рақобатта оид ишларни кўриш вазифаси юклатилди.

Бунда йирик инвесторлар ўз хоҳишига кўра, бевосита инвестициявий таркибга ёки умумий тартибда бошқа қўйи тизим судларига мурожаат қилиш, бошқа инвесторлар эса ўз хоҳишига кўра, бевосита Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри судига ёки умумий тартибда бошқа қўйи тизим судларига мурожаат қилиш имкониятига эга бўлади.

Инвестициявий таркибнинг ташкил этилиши инвесторлар ўртасидаги низолатнинг бир суд даражасида қисқа муддатда ҳал қилиш имконини беради ҳамда инвесторларнинг турли суд инстанцияларида бир неча ойлаб сарсон бўлмасликларини таъминлайди.

Фармонда белгиланган вазифалар ижросининг таъминлини суд органлари фаолиятини бугунги замон талаблари ва халқаро стандартларга мувофиқлаштиришга тўлиқ асос бўлади.

ПИЗА УНИВЕРСИТЕТИ ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕОДЕЗИЯ, КАРТОГРАФИЯ ВА
КАДАСТР СОҲАЛАРИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШГА ЁРДАМ БЕРАДИ

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Давгеодезкадастр қўмитаси вакиллари билан Пиза университети раҳбарияти ҳамда мутахассислари ўртасида видеоконференция шаклида мулоқот ўтказилди.

Тадбир Ўзбекистоннинг Италиядаги элчихонаси томонидан Европа Иттифокнинг Эрасмус+ дастурининг Тошкентдаги ваколатхонаси билан ҳамкорликда ташкил этилди. Мулоқотда Тошкент шаҳрида Пиза университетининг филиалини ташкил этиш лойиҳасининг жорий ҳолати ва истиқболлари, шунингдек, карантин чекловларини ҳисобга олган ҳолда, кейинги ҳаракатларни мувофиқлаштириш масалалари муҳокама қилинди.

Университет ректори профессор Паоло Мансарелла Пиза университети Эрасмус+ дастурининг қатор лойиҳалари доирасида Ўзбекистон билан узоқ вақтдан буён ҳамкорлик қилиб келаётганини қайд этди. Унинг таъкидлашича, университет мамлакатимизни Марказий Осиёдаги стратегик шерити сифатида кўради ва муносабатларни янги bosқичга кўтаришдан манфаатдор.

Профессор Паоло Мансарелла Тошкент шаҳрида талабалари шаҳарчасини ташкил этиш лойиҳасини амалга оширишда Ўзбекистон ҳукумати томонидан кўрсатилаётган ёрдам учун миннатдорлик билдирди. У Пиза университетининг ушбу лойиҳани халқаро фаолият доирасида илгари суришга тайёрлигини ва бунга қизиқиш юқори эканини тасдиқлади.

Шу билан бирга, Пиза университети ректори пандемия билан боғлиқ сабабларга кўра, лойиҳани амалга ошириш номаълум муддатга қолдирилишидан афсусда эканини билдирди. Лойиҳанинг рўёбга чиқарилиши чўзилиб кетмаслиги учун амалий ҳамкорлики масофавий тарзда бошлашни таклиф қилди.

Хусусан, масофавий ҳамкорлик доирасида ўзбекистонлик талабаларнинг онлайн тайёрлов курсларини (Foundation Courses) ташкил этиш, кейинги bosқичда эса Пиза университетиде тахсилни давом эттиришларини йўлга қўйиш кўзда тутилган. Ўзбекистон ёшлари Пиза университети дастурига муво-

фиқ, геология ихтисослиги бўйича геология, геодезия, картография ва кадастр соҳаси мутахассиси бўлиб етишади. Ушбу шаклдаги таълим аллақачон университет билан унинг Лучча шаҳридаги кампуси ўртасида амалга оширилмоқда.

Пиза университети дастури мажбурий ва

ихтиёрий фанларни ўз ичига опади. Университет Ўзбекистон томони учун қулай бўлган бир йиллик тайёрлов курси ва 3 йиллик бакалавр даражаси тахсилини биргаликда амалга оширишга тайёр.

Масофадан ўқиётган талаба Пиза университети тингловчиси ҳисобланади ва барча хизматлардан, шу жумладан, рақамли кутубхона, дастурий таъминот, ўқув серверлари, касбий пиллапоэ бўйича тайёрланишлардан фойдаланиши мумкин. Ўқишни тугатгандан сўнг улар халқаро миқёсда тан олинган Италия таълими дипломига эга бўлади.

Шу билан бирга, лойиҳа доирасида тажриба ҳамда фикр алмашиш учун Италия ва Ўзбекистон геологлари, географлари ўртасида мулоқот ва ҳамкорлики йўлга қўйиш таклиф қилинди.

Мулоқот якунида тегишли ҳужжатни ишлаб чиқиш ва 2020-2021 ўқув йилида лойиҳани бошлаш тўғрисида келишувга эришилди.

"Дунё" АА,
Рим

Тараққиёт мезонлари

ХИРМОН ТЎЛИБ, ТЎКИЛДИ ДОН...

23 июль куни Президентимиз ўтказган видеоселектор йиғилишида қишлоқ ва сув хўжалигидаги иқтисодий ислохотларни жадаллаштириш ва бозор муносабатларини янада ривожлантириш бўйича белгиланган вазифалар ижроси муҳокама қилинди. Давлатимиз раҳбари шундай мураккаб шароитда ҳам ғаллакорларимиз омилкорлик билан 6 миллион 400 минг тоннадан ортиқ ҳосил етиштирганини таъкидлади. Бунинг учун барча фермер, деҳқон ва кластерларга халқимиз номидан чуқур миннатдорлик билдирди.

ЯНГИЧА ИШЛАШ МЕЗОНЛАРИ

Бундай юксак баҳо, ҳурмат ва эъзоз йил давомида катта меҳнат қилган ғаллакорлар кўнглини кўтариб, уларни янги марралар сари илҳомлантирмоқда. Президентимиз уларнинг энг муносиблари давлатимизнинг юксак мукофотлари билан тақдирланишини ҳам алоҳида қайд этди. Табиийки, бундай пайтда ўз-ўзидан дилга мунис ва жонга туташ оҳанглар қуйилиб келади: Хирмон тўлиб тўкилди дон, тўкилди дон, момо, Тандир тўлиб ёпилди нон, ёпилди нон, момо... Хирмонлар тўлиши, дастурхонимизда доимо кутлуг неъматнинг бўлишидан шукр қилар эканмиз, ажодлар бошлаб берган табаррук ишлар авлодлар томонидан муносиб давом эттирилаётганига гувоҳ бўламиз.

Президентимизнинг жорий йил 6 мартдаги "Ғалла етиштириш, харид қилиш ва сотишга бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорига кўра, 2020 йилдан бошлаб давлат буюртмаси асосида бошоқли дон етиштириш амалиёти босқичма-босқич бекор қилинади. Келгуси йилдан давлат томонидан ғаллага харид нархини белгилаш амалиётидан тўлиқ воз кечилади, давлат хариди тўлиқ бекор қилинади ҳамда фермерлар ва бошқа корхоналар томонидан етиштирилаётган ғалла барча истеъмолчиларга, шу жумладан, донни қайта ишловчи корхоналар, ғаллачилик кластерлари ва трейдерларга биржа савдолари орқали ёки тўғридан-тўғри шартномалар (фьючерс, форвард ва бошқалар) асосида эркин нархларда сотилади.

— 2020 йилда 77 та ғаллачилик кластери фаолият юритди, — дейди Қаҳрамон Тўрақулов. — Уларга 142,8 минг гектар ғалла майдонлари бириктирилди (кла-

стерларнинг ўзларига 35,8 минг гектар ва 2 853 та фермер хўжалиги билан фьючерс шартномаси асосида 106,9 минг гектар). Ғаллачилик кластерлари гектардан ўртача 57,8 центнердан, жами 838,7 минг тонна бошоқли дон етиштирди.

Фермерлардан сотиб олинadиган қаттиқ ва юмшоқ бугдойларнинг нархи ҳам белгиланган. Масалан, фермер хўжалиги давлатга 100 тонна 3-синфли юмшоқ бугдой сотган тақдирда, унинг бир тоннаси 1 миллион 550 минг сўмга баҳоланиши ҳисобга олинса, 155 миллион сўмлик маҳсулотга айланади. Бу, албатта, ўртача баҳо. Юқори сифатли бугдойнинг қиймати шунча ортиб бораверади. Бу ҳам, ғалладан мўл ҳосил етиштирувчи фермер хўжаликлари ва кластерларнинг иқтисодий манфатдорлигини оширишда муҳим аҳамият касб этади.

Режага кўра, ғалладан бўшайдиган 120 минг гектар майдонда тақрибий экин экилиши 300 мингга яқин оилага даромад манбаи бўлиб хизмат қилади.

СОҶА ТРАНСФОРМАЦИЯ ҚИЛИНИШИ ЗАРУР

Дунё бўйича ҳозирги кунда 2,1 млрд. тонна дон етиштирилмоқда, шундан бугдой дони ялпи ҳосилнинг 759,6 миллион тоннасини ташкил этади. Бугдой экин майдонларидан 243,5 миллион гектар, Хитой, Ҳиндистон, Бразилия, Австралия, Канада, Россия, Украина каби мамлакатларда замонавий технологиялар асосида бугдой етиштирилиб, дунё бўйича сўғориладиган шароитида ўртача дон ҳосилдорлиги гектаридан 3,1 тоннани, лалмикор ерлар шароитида эса 1,5 тоннани ташкил этади.

Мамлакатимизда эса бу йил 6,4 миллион тоннадан ортиқ ғалла етиштирилган бўлса, ҳосилдорлик гектар бошига сўғориладиган май-

донларда ўртача 57, 5 центнер, лалми майдонларда ўртача 11 центнер атрофида бўлди.

Албатта, ғаллачиликда ҳосилдорлик салмоғини ошириш борасида кейинги йилларда кенг қўламли ишлар амалга оширилди. Олдиндаги энг устувор вазифа ҳар қандай иқлим шароитида ҳам юқори ҳосил олишнинг замонавий технологиялари ва иш услублари-ни жорий этиш вазифаси турибди.

Президентимиз мазкур йиғилишда таъкидлаганидек, биринчи навбатда, аграр соҳада ривожланган давлатларда қўлланилаётган қишлоқ хўжалигига билим ва инновацияларни ўз ичига олган хизматлар тизимини юртимизда ҳам жорий этиб, илм билан ишлаб чиқаришнинг ўзаро боғлиқлигини таъминлаш зарур. Мавжуд имкониятдан тўғри фойдаланган ҳолда эскича ишлаш услубидан тўлиқ воз кечиб, фермерларга яхши хизмат кўрсатиш ва янги сервис турларини кенгайтиришга ўтиш керак. Бир сўз билан айтганда, вазирлик ва унинг таркибидаги ташкилотлар фаолияти трансформация қилиниши зарур.

Абдурауф ҚОРЖОВОВ, иқтисодий шарҳловчи

Дилдаги гаплар

ФИДОЙИ ТИББИЁТ ХОДИМЛАРИ БОР ЮРТ

албатта, пандемиядан ғолиб бўлиб чиқади

Давлатимиз раҳбарининг фармонида биноан, коронавирус пандемияси туфайли юзага келган мураккаб ва синовли кунларда ҳаёти ва соғлиғини хавф остига қўйиб, мавжуд хатарларга қарши курашиш, инфекция кенг тарқалишининг олдини олиш, юртимизда санитария-эпидемиологик осойишталикни таъминлаш ишларига қўшган муносиб ҳиссаси учун бир гуруҳ юртдошларимиз фахрий унвон, орден ва медаллар билан мукофотланди. Мухбирларимиз улар билан учрашиб, дил сўзларини эзиб олди.

Ҳабибулла ОҚИЛОВ, Тошкент врачлар малакасини ошириш институти ректори, "Фидокорона хизматлари учун" ордени соҳибига

— Пандемиянинг биринчи кунидан бошлаб институтимиз ҳузурида мувофиқлаштирувчи кенгаш ташкил қилинди. Бу кенгаш туну кун ишламоқда.

Баҳадир ҚУТЛИМУРАТОВ, Қорақалпоғистон Республикаси Давлат санитария-эпидемиологик осойишталик маркази бош шифокори, II даражали "Саломатлик" ордени соҳибига

— Бугунги оғир шароитда ўзларининг бор маҳоратини, кучини сарфлаётган шифокорлар орасида бўлиш, зиммаларига юкланган вазифаларини сидқидилдан бажариш муқаддас бурчидир. Бутун жаҳонни ларзага солаётган коронавирус пандемияси билан кура-

Хорижлик етук мутахассислар билан доимий алоқада бўлиб, улар билан тажриба алмашиб, керак вақтда Соғлиқни сақлаш вазирлигига, Республика махсус комиссиясига карантин, беморларни асраш, даволаш бўйича таклифларни кириштириб бораёلمиз. Бу мукофот институтимизнинг барча ходимлари меҳнатига берилган эътибор, деб биламан. Бундай мукофотга улар лойиқ, қолаверса, меҳнатимиз эътирофи этилишида уларнинг ҳиссалари катта. Ўзбекистон шифокорлари сидқидилдан меҳнат қилмоқда. Бир вилоятда бўлганимизда касаллик ўчоғида 14 кун ишлаган шифокор рағбатлантирилиб, реабилитацияга рухсат берилганида, "Мен ўзимни яхши ҳис қилишман, соғман, рухсат беринглари, яна қолиб беморларни даволай", деганига гувоҳ бўлдим. Ҳаётини хавф остига қўйиб, дард билан юзма-юз келишдан чўчимайдиган, Гипократ қасамёдида содиқ, инсон саломатлигини ҳамма нарсадан устун қўядиган шундай фидойи, жонқуяр тиббий ходимлари бор юрт, албатта, пандемиядан ғолиб бўлиб чиқади.

шишда қорақалпоғистонлик шифокорлар ҳам ўз вазифаларини сидқидилдан бажармоқда.

Республикамиз ҳудудига 44 391 нафар фуқаро коронавирус инфекцияси текширувидан ўтган бўлса, уларнинг 309 нафаридан инфекция аниқланди. 201 фуқаро тўлиқ даволаниб чиқди, 108 нафари муолажа қилинмоқда.

Айни пайтда коронавирус инфекциясида гумон қилинган 32 028 нафар фуқаро 14 кунлик тиббий назоратга олинган эди. Уларнинг 20 636 нафаридан клиник белги аниқланмаганига боис уларига рухсат берилди. Шунингдек, Сал-марказ 24 соат давомида аҳолига хизмат кўрсатяпти.

Президентимиз фармони билан менга берилган юксак мукофотнинг ортида барча касбдошларимнинг заҳматли, матонатли меҳнатлари ётибди. Кечаю кундуз беморлар орасида касаллигини енгиш учун улар билан бирга тиним билмай курашаётган касбдошларимга раҳмат айтаман. Биз, албатта, биргаликда бу офатни енгамиз. Бунинг учун аҳоли орасидаги касаллик занжирини узишимиз зарур. Барча фуқароларимиз карантин талабларига қатъий амал қилса, бизга катта ёрдам берган бўлади. Камтарин меҳнатимни юксак қадрлаган давлатимиз раҳбарига миннатдорлик билдираман.

Саломатлик

ТЕЗ ЁРДАМНИНГ ЁРДАМИ ТЕЗЛАШАДИ

Аҳолининг сифатли тез тиббий ёрдамга эҳтиёжи ошиб бораётгани инobatта олиниб Хоразм вилояти соғлиқни сақлаш тизими учун қўшимча яна 20 та махсус тез ёрдам машинаси харид қилинди.

Рўзимбой ҲАСАН

"DAMAC" русумли бу автомобиллар барча бирламчи тиббий ёрдам кўрсатувчи воститалар билан жиҳозланган.

Президентимизнинг шу йил баҳорда воҳага ташрифи чоғида соғлиқни сақлаш тизими фаолияти таҳлил қилиниб, аҳоли сони ўсиб бораётгани инobatта олиниб, қўшимча тарзда ана шундай тез тиббий ёрдам машиналари харид қилиш борасида мутасаддиларга топшириқлар берилган эди. Янги машиналар маҳаллий бод-

жетнинг қўшимча манбалари ҳисобидан сотиб олинди.

Қўшимча 110 нафар шифокор, 110 нафар ҳамшира ҳамда 90 нафар малакали хайдовчи эндиликда фуқаролар соғлиғи учун йигирма тўрт соат давомида хизмат қилади. Бу айни пайтда шунча янги иш ўрини очилди, дегани.

Масъулларнинг айтишича, энди белгиланган қатъий тартиб — беморлар чақиригига тезкорлик билан етиб бориш имкони яратилди. Янги харид қилинган махсус машиналар, аввало, чекка ҳудудларда яшовчи аҳолига хизмат кўрсатади.

ҲАР БИР ҲУДУДГА ХОС ТАМОЙИЛЛАР

Аслида ҳар йили янги мавсум ҳосили учун тараддуд ёз фаслининг охиридан бошланади. Кузги бугдой уруғини экиш мақбул муддатларда ўтказишни тақозо этади. Ўта эрта экилганда иссиқ ҳаво ҳарорати ва тупроқдаги намликдан бугдой ўсиб, қалинлашиб кетиши мумкин. Бунинг натижасида майсалар димиқиши ва қишда, эрта баҳор олдида бўладиган совуқ олиши мумкин. Аксинча, ўта кеч экилса, бугдой илди тизими яхши ривожланмайдиган бўлади. Ҳаддан ташқари кеч экилганда эса уруғ умуман униб чиқмаслиги ҳам мумкин.

Демак, экиш муддатини шундай танлаш кераки, кузги бугдой тўла тўпланиш фазасида қишки тиним даврига кириши керак. Шунда уруғни бир текис ундириб олиш, тиним даврига кириш учун тайёргарлик ҳолатининг яхши ўтиши, меъёрида қишлаш ва юқори ҳосил бериши таъминланади.

Ўтган йили куз ойлари республика бўйича жами бир миллион 263 минг гектарда (шундан 186 минг гектари лалми майдонлар) бошоқли дон экинлари экилди. Мамлакатимизнинг сўғориладиган ер шароитида экиш учун тавсия этилган кузги бугдой навлари учун уруғ экиш меъёри гектарига 4,5-6 миллион, лалми шароитларда эса бу кўрсаткич 2,5-4 миллион донга унвчан уруғни ташкил этади.

— Уруғнинг ўз вақтида ерга қадалиши, пешма-пеш сўғорилиши натижасида тўлиқ кўчат ундириб олинди, — дейди Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ғаллачилик бошқармаси бошлиғи Қаҳрамон Тўрақулов. — Бу мақсадлар учун давлат томонидан 3,6 триллион сўмлик имтиёзли кредит маблағлари ғалла етиштирувчи фермер хўжалиқларининг "бели"ни бақуват қилди. Уруғлик дон, ёқилғи, минерал ўғит шохобчалари улар хизматида бўлди.

Ўтган йили куз ва қиш ойларида об-ҳавонинг қуруқ ва ғалла учун ноқулай келганлиги қўшимча агротехник тадбирлар ўтказишни тақозо этди. Ғал-

ла майдонларида қўшимча дон етиштириш имкониятини яратиш мақсадида гектарига ўртача 127 кгдан, жами 136 минг тонна азотли минерал ўғитлар билан қўшимча озиклантирилди.

Ғалла майдонларининг ҳар гектарига 5,3 тоннадан жами 5,7 миллион тонна маҳаллий ўғит чиқарилди. Бегона ўтларга қарши гербицидлар билан тўлиқ, занг касаллигига қарши фунгицидлар билан 2 марта кимёвий ишлов ўтказилди.

Ғалла ўрим-йиғимини қисқа муддатларда, уюшқоқлик билан ташкил этиш мақсадида бу йил юқори унумли 3 800 тадан ортиқ ғалла ўрим комбайни, 16 мингдан ортиқ дон ташув автотранспортлари, 2 мингдан ортиқ трактор тиркамаси, 1 772 та кўчма устакхона, 1 843 та ёқилғи ташув транспортдан иборат 3 159 та ўрим отряди ташкил этилди.

Хоразм, Бухоро ва Навоий вилоятларида 15-20 иш кунига, қолган вилоятларда 24-26 иш кунига ғаллани ўрим-йиғим ишлари якунланди.

Республикада сўғориладиган майдонларнинг ҳар гектаридан ўртача 57,5 центнер, лалми майдонлардан ўртача 11 центнердан ҳосил олиниб, жами 6 миллион 408 минг тонна бошоқли дон етиштирилди. Давлат эҳтиёжлари учун дон сотиш режалари 110,7 фоиз бажарилди.

Ғалланинг ўртача ҳосилдорлиги Андикон, Фарғона, Самарқанд ва Тошкент вилоятларида 60-67, Бухоро, Навоий, Наманган вилоятларида 54-55, қолган вилоятларда 50-53 центнерни ташкил этди. Шахрихон, Вобкент, Касби, Хатирчи, Мингбулоқ, Каттакўрғон, Термиз, Боёвут, Юқоричирчиқ, Қуйичирчиқ, Бешарик, Қува, Қўштела, Гулран, Урганч ва Хива туманларида ҳар бир гектар сўғориладиган ердан ўртача 70-75 центнердан ҳосил етиштирилди.

2021 йил ҳосили учун кузги бошоқли дон экинларини экиш мақсадида 272,3 минг тонна сара уруғлик дон жамғарилди.

Ғалла етиштирувчи 34 минг 490 та фермер хўжалиги ихтиёрида ўз эҳтиёжларига ишлатиш учун 3 миллион 43 минг тонна бошоқли дон қолди.

КОРОНАВИРУСДАН УЙДА ҚАНДАЙ ДАВОЛАНАМИЗ?

Барно ОДИЛОВА,
Соғлиқни сақлаш вазирлиги
Аҳолининг соғлом турмуш
тарзини қўллаб-қувватлаш
ва жисмоний фаоллигини
ошириш маркази директори

Таассуфки, юртимизда коронавирусга чалинганлар сони ортиб бормоқда. Улар орасида чет мамлакатда бўлиб қайтган ёки касалликнинг айрим аломатларини сезиб, ўз хоҳиши билан тест топшириб натижаси мусбат чиққан фуқаролар бор.

Касалликнинг енгил ёки аломатсиз турига чалинганлар амбулатор ёки уй шароитида шифокор назоратида даволаниши мумкин.

Агар уйда даволанишга тўғри келса, рўйхатдан ўтган манзилда шифокор ёки ҳамшира назорати йўлга қўйлади. Касаллик белгилари пайдо бўлганидан кейин унинг даражасига қараб шифокор даволаш услубини ўзгартиради. Тана ҳарорати кўтарилса (38,5 даража ва ундан юқори) иситма туширувчи аспирин каби дориларни, томоқ ва бўғимда оғриқ, йўтал бўлса, антибиотик ёки вирусга қарши препаратларни тавсия қилади.

Шунингдек, бемор аҳоли ёмонлашмаслиги учун риоя қилиши керак бўлган қоидалар мавжуд.

Аваллаб, бемор алоҳида, чанг ва гулдан ҳоли, деразларни очилмаган, шамоллатиш имконияти бор хонада бўлиши керак. Хонада ҳар 2 соатда намли тозалаш ишлари ўтказилиши зарур. Бу билан бемордан ҳаво-томчи йўли билан ажралган вируснинг турли сатҳларга ўтириб қолиши ва оиланинг бошқа аъзоларига юқилишнинг олди олинади.

Беморнинг шахсий буюмлари (идиш-товоқ, сочиқ, кийим-кечак) алоҳида ювилиши (60 даражадан паст бўлмаган иссиқ сувда), зарарсизлантирилиши ва сақланиши шарт.

Кунига 3-5 литргача илқ ҳолдаги су-юқлик ичиши лозим. Бунда совуқ ва газли, ширин ичимликлар қатъий ман қилинади. Асосан минерал сув, илқ чой (лимонли, занжабилли, қоқили чой), компот, турли доривор ўсимликлар дамламасининг кўп миқдорда берилиши вируснинг таъсиридаги захарланиш — интоксикацияни камайтириш билан бирга, қоннинг қўйилиб қолишига йўл қўймайди. Суяқ қон орқали шифобахш ўтлар ва озиқ-овқатдаги витамин ва минераллар организмга тўлиқ етиб боради.

Тўғри овқатланиш қоидаларига амал қилиш муҳим. Вирус юққан даврда, асосан, осон ҳазм бўладиган юқори калорияли овқатлар, масалан, сабзавотлар пюреси, сут маҳсулотлари, балиқ, мев ва турли кўкатлар, таркибиди С витамини кўп бўлган наъматак, олма, петрушка, укроп, қизил булғор қалампирни, карамни истеъмол қилиш мақсадга мувофиқ.

Вируснинг зарарли таъсирини камайтириш мақсадида бемор кўлини тез-тез совунлаб ювиши, кунига 2 марта чўмилиши фойдалан ҳоли бўлмайди. Шунингдек, оғиз ва буруни тузли илиқ эритма билан кунига 4-5 марта чайиб туриш, томоқни чайишда йод томизгисидан фойдаланиш мумкин.

Ҳар қандай ҳолатда ҳам шифокор маслаҳатига қўлоқ тутиш, оддий гигиена қоидаларига риоя қилиш, тўғри овқатланиш ва жисмоний фаол бўлиш муҳим.

МОБИЛЬ ДОРИХОНАЛАР ФАОЛИЯТИ ЙЎЛГА ҚЎЙИЛМОҚДА

Лутфулла СУВОНОВ,
“Янги Ўзбекистон” мухбири

Коронавирус тобора кенг тарқалаётган айни кунларда дорихоналарда мавжуд дори-дармон воситаларининг сифати, нархи, таъминотининг узлуқсизлигига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Бош прокуратура ҳузуридаги Иқтисодий жиноятларга қарши курашиш департаментининг Хоразм вилояти бошқармаси ҳам бу йўналишда янада кенгроқ фаолият юритмоқда. Хусусан, дорихоналар фаолияти мунтазам ўрганилиб, ҳозирги пандемия шароитида аҳолини сифатли дори-дармон билан таъминлаш борасида қатъий назорат тадбирлари ўтказилмоқда.

— Тегishли ташкилотлар билан ҳамкорликда “йўл ҳарита” ишлаб чиқилган, — дейди департаментнинг ўрганиш шайхри бўлими инспектори Акбар Зарипов. — Дори-дармонни қиммат нархларда сотаётганлар ёки нархни асоссиз равишда ошираётган тадбиркорлик субъектларига нисбатан қўнуний жазо чоралари белги-

ланмоқда. Республика махсус комиссиясининг қарорига қўра, дорихоналарда вирусга қарши асосий турдаги дори воситаларининг мўътадил нархларда сотилиши ва етарли захираси яратилиши тегишли ташкилотлар томонидан назоратга олинган. Шунингдек, аҳолига янада қўлайлик яратиш мақсадида мобиль дорихона фаолияти йўлга қўйилиб, ижтимоий тармоқлар орқали онлайн буюртмалар асосида керакли манзилга зарур дорилар етказиб берилмоқда.

Мутасадди ташкилотлар томонидан дорихоналарда тадбиркорлар, фармацевтлар билан ўтказилаётган профилектик суҳбатларда аҳоли эҳтиёжи қай даражада қондирилаётгани ҳам ўрганилмоқда. Бу борада улғуржи савдо билан шуғулланувчи дорихоналар фаолиятига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Албатта, бугунги пандемия шароитида бу каби тадбирлар босқичма-босқич давом эттирилади. Бирок унутмаслик керакки, инсон ҳаёти учун ҳаф солаётган коронавируси инфекциясига қарши курашда ҳамжihatли муҳим аҳамиятга эга.

Шарҳ

Рауф НУРУЛЛАЕВ,
“Янги Ўзбекистон” мухбири

Пандемиядан қучли бўлиб чиқишнинг бирдан-бир йўли — кичик бизнес ва тадбиркорликка қўлай муҳит яратиш. Давлатимиз раҳбарининг бу фикри иқтисодий ҳаётимизнинг барча соҳалари учун бирдай долзарб ва ҳаётимизнинг бутунлиги даражаси, истиқбол имкониятларини белгилайди. Бинобарин, мамлакатимизда битта корхона фаолиятини тўхтатишига ҳам “фавқулодда ҳолат” деб қаралмоқда. Чунки улар орқали қанчадан-қанча иш ўринлари яратилипти, мамлакат ва оилалар даромадини таъминлаб келяпти.

Тадбиркорларни ҳар тарафлама қўллаб-қувватлаш, мушкуллари осон қилиш ва барча зарур шароитларни яратиб бериш ҳозирги пайтда ҳар доимгидан ҳам муҳим.

Коронавирус пандемияси даврида аҳолини, айниқса, умумий овқатланиш, савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасидаги тадбиркорлик субъектларини қўшимча равишда қўллаб-қувватлаш, уларнинг даромадларини таъминлаш, санитария-эпидемиологик вазият яхшиланишига қараб ушбу субъектларни жадал қайта тиклаш, шунингдек, иш ўринларини сақлаб қолишга алоҳида эътибор қаратилляпти. Хусусан, 10 трлн. сўм миқдоридаги маблағга эга бўлган Инкирозга қарши курашиш жамғармаси ташкил этилиб, ундан иқтисодий тармоқларига 3,6 трлн. сўм ажратилди. 59,8 мингга кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъекти 257,1 млрд. сўм мол-мулк ва ер солиғини тўлашдан озод этилди. Ишлатилмаётган ер участкалари ва бинолари учун 20,3 мингга тадбиркорлик субъектига нисбатан юқори ставкалар ва пеняларни қўллаш вақтинча тўхтатилди. Ижтимоий солиқ ставкаси 328,8 мингга микрофирма ва кичик корхона учун амалдаги 12 фоиздан 1 фоизга туширилди. Яқка тартибдаги тадбиркорлар учун ижтимоий солиқнинг минимал суммаси 50 фоизгача қисқартирилди. Дебиторлик қарздорлиги мавжуд бўлган 4 022 та экспортёр корхонага жарима санкцияларини қўллаш тўхтатилди.

— Шу билан бирга, йил якунига қадар солиқ текширувларига мораторий эълон қилинди ва қийналган корхоналарга солиқ қарзлари учун пеня ҳисоблаш тўхтатилди, — дейди Олий Мажлис Сенати аъзоси, иқтисод фанлари доктори, профессор Одилжон Иминов. — Бундай қийин шароитда тадбиркорни бирорта текширувчи безовта қилмаслиги, халқаро савдодаги вазиятни инобатга олиб, экспорт-импорт бўйича кечиктирилган қарздорликка жарима қўллагаслик, “яшил йўлак”лардан маҳсулот ўтказишни кўпайтириш, юк ташинишда юзага келаётган масалаларни тезкор ҳал этиш белгилаб қўйилди.

Бундан ташқари, карантин даврида тадбиркорларнинг ҳисобрақамини тўхтатиб қўйиш таққилди, аҳолига товарларни етказиб бериш ҳамда ташиниш хизматларини кўрсатиш учун лицензия олиш талаби бекор қилинди. Янги иш ўринлари яратишни қўллаб-қувватлаш орқали аҳоли даромадини ошириш ва камбағалликни қисқартириш масалаларига алоҳида эътибор

ТАДБИРКОРЛАР УЧУН НАВБАТДАГИ ИМТИЁЗЛАР

қаратилди. Жумладан, 28 мингдан зиёд хунарманда 50 миллион доллар маблағ ажратилди, 12,5 мингга лойиҳа доирасида хунармандлар 75 мингдан ортиқ янги шогирд тайёрлади, уларнинг ташаббуслари пандемия вақтида аҳоли бандлигини таъминлашга муносиб ҳисса қўшди.

Шу ҳафта бошида Президентимиз томонидан имзоланган “Коронавирус пандемиясининг салбий таъсирини камайтириш учун аҳоли, тадбиркорлик субъектлари, умумий овқатланиш, савдо ва хизматлар соҳасини қўллаб-қувватлашнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармон бу борадаги саъй-ҳаракатларнинг мантиқий давоми бўлди.

АҲОЛИ ВА ТАДБИРКОРЛАР ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАНАДИ

Солиқ кодексининг 220-моддасига мувофиқ, солиқ ҳисоботини солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда тақдим этмаслик — бу солиқ ҳисоботи асосида тўлиниши (қўшимча тўлиниши) лозим бўлган солиқ суммасини белгиланган муддатда тўланмаган ҳар бир кечиктирилган кун учун бир фоиз миқдорида, лекин кўрсатилган сумманинг ўн фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорида жарима солишига сабаб бўлади.

Эндиликда мазкур фармонга асосан, 2020 йилда Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланган ҳолларда солиқ тўловчиларга солиқ ҳисоботларини тақдим этиш муддатларини беш кундан кўп бўлмаган муддатга кечиктирилганлик учун жарима солинмайди.

Шунингдек, 14 ёшгача болалари бўлган оилаларга ва икки ёшга тўлгунча қадар бола парвариши бўйича оналарга бериладиган нафақалар жисмоний шахслардан олинмаган даромад солиғини ҳисоблашда жами даромадга киритилмайд.

— Жорий йилнинг 1 июлидан йил охирига қадар жисмоний шахслар кўчмас мулкни ижарага беришдан олинган даромадлар бўйича даромад солиғи тўлашдан озод этилди, — дейди Давлат солиқ қўмитаси бўлим бошлиғи Айдос Қошанов. — Мол-мулкни (бинолар ва автомобиль транспорти) ижарага берувчи жисмоний шахсларга солиқ мақсадида ижара тўловларининг энг кам ставкаларини қўллаш тартиби тўхтатиб турилгани ҳолда ижарага берувчиларга ижара тўлови миқдорини йил давомида пасайтириш тавсия этилди.

Мамлакатимиз раҳбарининг 2020 йил 18 майдаги “Коронавирус пандемияси даврида аҳоли ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш бўйича навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармонида белгиланган қўйидаги солиқ имтиёзлари ва преференциялари 2020 йил 31 декабрга қадар узайтирилди:

— кичик тадбиркорлик субъектлари, бозорлар ва савдо комплекслари, кинотеатрлар, умумий овқатланиш корхоналари, жамоат транспорти корхоналари, спорт-соғломлаштириш муассасалари, шунингдек, йўловчи ташини, маиший хизматлар кўрсатиш, биноларни, шу жумладан, банклар ўтказиш учун ижарага бериш фаолияти билан шуғулланувчи юридик шахслар учун мол-мулк солиғи ва ер солиғини тўлашдан озод қилиш бўйича берилган имтиёзлар. (Жорий йилнинг 1 июлига қадар 31 903 солиқ тўловчига 176,3 миллиард сўмлик имтиёзлар тақдим этилди);

— ижтимоий солиқ ставкасини 12 фоиздан 1 фоизга пасайтириш бўйича микрофирма ва кичик корхоналар учун берилган имтиёзлар. Акцизоти маҳсулотлар ишлаб чиқарувчилар, давлат корхоналари ва устав жамғармасида (устав капиталда) давлат улуши 50 фоиз ва ундан юқори бўлган юридик шахслар бундан мустасно. (Шу ой бошига қадар бу борада тақдим этилган имтиёз 220,7 миллиард сўмга тенг бўлган);

— ишчиларининг сонидан қатъи назар, умумий овқатланиш корхоналари учун ижтимоий солиқнинг пасайтирилган ставкаси қўлланилади;

— бир йилдан кам бўлмаган муддат давомида фаолиятини амалга ошираётган микрофирма ва кичик корхоналарга, кейинчалик кечиктирилган суммани 120 кунда тенг улушларда тўлаш шарт билан, товарларни (истеъмол товарларидан ташқари) олиб киришда божхона бож ва акциз солиғини тўлаш кечиктирилади;

— микрофирма ва кичик корхоналарда 2020 йил 15 май ҳолатига солиқлар, пенялар ва солиқ қонунчилигини бузганлик учун ҳисобланган жарималар бўйича мавжуд бўлган қарздорлиқни ундириш тўхтатилди. Натижада 96 минг қарздор давлат бюджетига 952 миллиард сўм тўламайди.

САВДО ВА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ СОҲАСИ УЧУН ЕНГИЛЛИКЛАР

Фармонга биноан, жорий йилнинг 1 июлидан 31 декабрга қадар 11,1 мингдан зиёд умумий овқатланиш корхонаси айланмадан олинмаган солиқни тўлашдан озод этилди. Ушбу солиқ миқдори бир чоракда деярли 22,7 млрд. сўмни ташкил этади.

Биноларни ижарага беришга ихтисослашган корхоналарга ҳам айланмадан олинмаган солиқ бўйича шундай имтиёз берилмоқда.

— Шу ойдан бошлаб умумий овқатланиш корхоналари учун белгиланган ходимларнинг йиллик ўртача сони 25 нафардан 50 нафарга оширилди, уларга кичик тадбиркорлик субъектларига татбиқ этилган имтиёзлар ва преференциялар қўлланилади, — дейди Айдос Қошанов. — 2020 йил 1 апрелдан 2020 йил 31 декабрга қадар 1 665 та умумий овқатланиш корхонаси алкоголь маҳсулотлари билан чакана савдо қилиш ҳуқуқи учун йиғимни тўлашдан озод қилинди. Бу имтиёз тадбиркорлар ихтиёрида бир ойда ўрта ҳисобда 1,5 млрд. сўм қондиради.

2021 йилнинг 1 июлига қадар карантин чекловларининг бекор қилинишига қараб, тадбиркорлик субъектлари автодўкон, автомагазин, автотиркама, автоцистерна ва фудратрлар орқали савдо қилиш мумкин.

Бундан ташқари, янги тартибга мувофиқ, умумий овқатланиш корхоналари 2021 йил 1 июлга қадар карантин чекловларининг бекор қилинишига қараб Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланган вақтинчалик талабларга риоя қилган ҳолда ҳамда туман (шаҳар) ҳокимликларини хабардор қилиш орқали истеъмолчиларга овқатланиш хизматларини кўрсатиш учун ўзларига туташ бўш ер участкаларида енгил конструкцияларни бепул жойлаштириш ва қуриш ҳуқуқига эга бўлди.

“Маҳалла”, “Саховат ва кўмак” ҳамда Ўзбекистон меҳр-шафқат ва саломатлик фондларига бегараз ёрдам бериш (бегараз ёрдам олиш) қисмида фойда солиғи, қўшилган қиймат солиғи, айланмадан олинмаган солиқ ва жисмоний шахслардан олинмаган даромад солиғи бўйича имтиёзларнинг амал қилиш муддати 2020 йил 31 декабрга қадар узайтирилди.

Президентимиз фармонида кўзда тутилган бу каби имтиёзлар пандемия даврида аҳолининг муносиб турмушини таъминлаш ва тадбиркорлиқни қўллаб-қувватлаш учун қўлай муҳит яратиши бариберида уларнинг яқин истиқболда ҳам ҳаёт даражасини ошириш, тараққий этишида иқтисодий таъин бўлиб хизмат қилади.

Долзарб мавзу

БУГУННИНГ ТАЛАБИ ВА МАҚСАДИ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИБ, АҲОЛИ БАНДЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДИР

Гулсум ШОДИЕВА,
“Янги Ўзбекистон” мухбири

Иштинхон республикамиздаги кўхна туманлардан бири. Туман аҳолиси сони 253 минг нафардан кўпроқ бўлиб, шу пайтгача, асосан, қишлоқ ҳўжаллиги билан шуғулланиб келган. Чунки тоза ва мўътадил ҳавоси, табиий дармонларга тўйинган суви, серхосил ери деҳқончилик учун жуда қўлай ҳисобланади.

Бугунги кунда ҳам ҳудудни ҳар томонлама ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилиб, кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, айни пайтда туманда 13 та корхона, 450 га яқин оилавий корхона, 140 га яқин қурилиш объекти, 500 га яқин савдо шохбосҳи, 1000 дан зиёд фермер ҳўжаллиги фаолият юритмоқда.

Утган йилнинг шу даври билан солиштирилганда туманда тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш истагини бўлганлар сони ортганини кузатиш мумкин. Буни кейинги уч ой давомида пандемия

сабаб айрим корхоналар фаолиятини вақтинча тўхтатган пайтдаги ҳолат билан таққосласак, натижа анча яхшиланиганини кўришимиз мумкин.

Туманда 2019 йилнинг 5 ойида 1200 дан ортиқ фуқаро тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланган бўлса, жорий йилнинг шу давригача бу кўрсаткич 1600 дан зиёдни ташкил этмоқда. Туманда ишсизликни камайтириш учун саноат, хизмат кўрсатиш ва шўнга ўхшаш соҳаларни ривожлантириш лозим. Бунинг учун ҳам сарможа керак, ҳам инвестиция муҳити яратилиши зарур. Шуларни эътиборга олган ҳолда, Хитой, Туркия, Россия ва бошқа ҳамкор давлатлардан жалб этилган маблағ ҳисобидан ишлаб чиқариш ҳажми ортиб, янги имкониятлар ишга солинмоқда.

— Утган йили Туркия, Жанубий Корея, Хитой каби мамлакатларга бориб, инвесторлар билан учрашдик, туманимиз имкониятлари билан таништирдик, — дейди туман ҳўкими ўринбосари Бегзод Эгамқулов. — Улар шароитларини ўргангач, ҳамкорликда инвестиция лойиҳаларини йўлга қўйдик. Ҳозир туманимиздаги 13 та корхонанинг 6 таси хорижий тадбиркорлик субъекти ҳисобланади. Жорий йил бошида туманимизга 12 миллион долларлик хорижий сарможа киритишни режалаштириб, инвесторларни жалб этгандик. Уларга шароитлар маъқул келиб иш бошлади ва ҳозиргача 1,5 миллион доллардан ортиқ сарможа киритди.

Шу ўринда таъкидлаш лозимки, маҳаллий аҳолини тадбиркорликка жалб қилиш, камбағалликни

қисқартириш учун 2020 йилнинг январь-май ойларига қиймати 20,6 миллиард сўмлик 28 та лойиҳа ишга туширилди. Ишбилармонликни янада ривожлантириш учун бўш турган 10 та объект тадбиркорларга берилиб, ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Хусусан, туманининг “Қўрли” маҳалласидаги лалмкор ерларни ишлаб чиқаришга киритиб, хорижий сармоядорлар иштирокида томчилатиб сўғориш технологиясини жорий этиш йўли билан узумзорлар ташкил қилинди.

Туманининг қишлоқ ҳўжаллиги салоҳияти катта бўлса-да, лекин юксалиш учун тўсиқ бўладиган омиллар ҳам йўқ эмас. Тўғри, аҳоли орасида тадбиркорлар, сармоядорлар бор, бироқ уларга шароит яратилмаса, дейлик, электр таъминоти яхши

бўлмаса, ишда унум ва самарадорлик сезилмайд. “Long Giang” Ўзбекистон — Хитой қўшма корхонаси томонидан палми майдонда 12 гектар экспортбон узум еттиштириш билан бирга йилгига 1000 тонна мошини қайта ишловчи корхона ҳам қурилмоқда. Тумандаги янги лойиҳалардан яна бири — “Самарқанд — Бок” қўшма корхонаси томонидан ҳудудда ягона бўлган 160 гектар майдондаги узумзорга автоматлаштирилган томчилатиб сўғориш технологияси жорий этилди.

— Ушбу технология, яъни замонавий сув тежовчи ускуналар Исроилнинг 350 минг долларлик хорижий кредит линияси ҳисобидан келтирилди, — дейди “Самарқанд — Бок” қўшма корхонаси иш юритувчиси Жасур Мансуров. — Корхонамиз Озарбайжон, Россия, Хитойга дукарчи маҳсулотлар экспорт қилиш билан ҳам шуғулланади. Ҳозир 30-40 нафар ишчи билан тоқзорлар қатор ораларига ишлов беряпмиз. Лекин энг замонавий ускуналар келтирсак-да, электр таъминотидаги узлишлар туфайли сўғоришни тўғри ташкил этилмаяпти. Бу ҳам ишнинг сифатига ва самарасига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Мамлакатимиз салоҳиятини юксалтиришда, жумладан, иқтисодий ривожлантириш ва хорижий сарможа киритишда инвесторларнинг ўрни беқийс. Шу боис, хориж ишбилармонларини юртимизга жалб этган ҳолда, уларга шароитлар яратиш борасида зарур чоралар йўлга қўйилган. Хусусан, туманининг “Зарбанд” маҳалласи ҳудудига хитойлик тадбиркор Хи Мин томонидан тоғдан мрамар қазиб олиш лойиҳаси ишга туширилди.

— Бу ердаги табиий ресурслар ҳақида тарихий манбалар, китоблар, интернетдан ўқиганман ва 2015 йилда хитойлик геополлар билан келиб, мрамар таркиби, ҳажминини ўрганганман, — дейди тумандаги “Dong stoun progress” қўшма корхонаси раҳбари Хи Мин. — Ўзбек мармари қадимий Афинада ишлатилган мрамардан кўра, биров юмшоқ бўлгани

учун уни бемалол бошқа рангга бўяш мумкин.

Қўшма корхона 1,5 миллион АҚШ доллари миқдорига инвестиция киритиб, мармари қайта ишлаш учун замонавий технологиялар олиб келган. Ҳозир тоғнинг юза қатлами қовланяпти. Кейинги босқичда бу ерда мармари қайта ишлаш корхонаси очилиб, тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқарилади. Бу маҳсулотларнинг Россия, Қозғоғистон, Жанубий Корея, Хитой ва бошқа давлатларга экспорт қилиш режалаштирилган. Айни пайтда корхонага 20 нафар маҳаллий аҳоли ишга жойлаштирилган.

Албатта, амалга оширилаётган ишлар тумани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш билан бирга, аҳоли турмуш даражасини яхшилаш, ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламни фаол тадбиркорликка ва меҳнатга жалб этиш асосида камбағалликдан чиқаришда муҳим аҳамият касб этади. Зеро, бугунги кун талаби ва мақсади ҳам шунини тақозо этмоқда.

Мозий ҳақиқатнинг тарозусидир

“Буюк ипак йўли” атамасини 1868-1892 йилларда Хитойда бўлган немис тадқиқотчиси Фердинанд Рихгофтен 1877 йили ўзининг “Хитой” асари орқали муомалага олиб кирган. Бу йўлларда нафақат ипак савдоси, балки инсон ҳамда халқлар эҳтиёжлари учун зарур бўладиган барча маҳсулотларнинг савдо-сотиғи амалга оширилган эди.

Буюк ипак йўлини аслида

КИМ БОШҚАРГАН?

Азимхўжа ОТАХЎЖАЕВ,
ЎзФА Тарих институти бўлим
бошлиғи, тарих фанлари
доктори, профессор

Айнан Турон ахли — ота-боболаримиз тижорат ва тадбиркорлик бобида тенгсиз маҳорат эгалари бўлишган. Улар савдо-сотиқ ва ишбилармонликда Каспий ва Амударё бўйларидан то Хитойнинг Гансу вилоятидаги Хэси йўлагигача етакчилик қилган.

Шарқ ва Ғарб халқларининг ҳаётида муҳим ўрин тутган, минтакавий ва халқаро аҳамиятга молик савдо йўллари тизимига милоддан олдинги 3000-2000 йилликларда, яъни 4000-5000 йиллар бурун асос солинган. Хитойликлар уни милоддан олдинги 138-йили ўлкамизга келган элчи ва сайёҳ Чжан Цзян орқали ўзларига кашф этган. Қолаверса, тарихан бу йўллар “Шоҳ йўли”, “Локувард йўли”, “Дашт йўли” сифатида маълум бўлган.

Бу йўллар турли давлатлар ва салтанатлар, эллар ва халқлар ҳамда маданият вакиллари манфаатлари тўқнашадиган жой ҳам бўлган. Шу маънода, Буюк ипак йўли аввалдан Турон ва Эрон, жанубий Европа ва Хитой ўртасида сиёсий ва иқтисодий манфаатлар тўқнашадиган майдонга айланган. Демак, у минг йиллар, асрлар давомида катта сиёсат майдони бўлиб келган.

Илк урта асрларда (V—VIII аср биринчи ярмида) Турон ашиналийлар (Турк хоқонлиги) тисмонидида Ипак йўли назорати учун Хитойнинг тан ва суй сулолалари, Эроннинг сосониylари Византия билан рақобатда қолган. Ушбу ҳолатнинг савдо-сотиқ омиллигини ташқари, сиёсий ва маданий аҳамияти ҳам бўлган.

Турон ахлининг кўпчилиги ўтроқ ҳаёт кечириб, йирик шаҳарлар ва шаҳарсифат қишлоқларда деҳқончилик қаторида хунармандчилик билан ҳам машғул эди. Авалламбор, минтақа, қолаверса, дунё бозорини эгаллаш мақсадида моҳир хунармандларимиз тайёрлаган маҳсулотлар савдогарлар томонидан Хитой, Эрон, Византия бозорларидан ташқари Корея, Япония, Тибет, Шри Ланкага қадар куруклик ва денгиз йўллари орқали етиб борган. Хитой манбаларига кўра, Туроннинг богдорчилик (шафтоли ва гилос), узумчилик (майис) маҳсулотлари, зотдор отлари ва қўйлари Чинда синалган. Ҳатто ипакчиликда туронликлар Хитой билан рақобатлашиб, Византия бозорларига кириб борган.

Шу аснода хунармандчилик марказлари — Самарқанд, Бухоро, Бойкент, Кеш каби шаҳарлар раванқ топган. Бунинг замирида ҳам хунармандчилик ва савдо, ҳам илм-фан ва маданий ривожланиш ётгани шубҳасиздир. Қолаверса, беш ешадан то йигирма ешигача фарзандларига таълим берган аҳоли ҳеч қачон хор бўлмаган. Мақтабларда турли фан соҳаларини (ҳисоб (математика), ҳандаса (геометрия), география, тарих, адабиёт, ҳаттолик, рассомлик, одоб-ахлоқ қоидалари) ўрганган навиқрон йўлчилар ҳар қандай шартда ҳам ўзига, ҳам юртига манфаат келтиришга қодир эдилар. Фарзанд туғилганида, тилига асал суртиб, қўлига танга тутиш одати эса ҳар бир авлоднинг хушмуомала ва ишбилармон бўлиб етишиши борасидаги аъёндандалоплатдир. Бунинг исботи Хитой ҳукмдори Яндининг (605-617) элчиси Вэй Цзенинг: “Самарқанднинг барча аҳолиси асл савдогар, ўқиларини беш ёшга тулгандан савдога ўргатадилар. Бола ўқини бошлагач, уни савдо ишларидан таълим олишига соладилар. Наф қўриш аҳолисининг кўпчилиги томонидан қадрланади”, деб ёзганда ҳам кўринади.

Туроннинг тарихий-маданий вилоятлари саналмиш Сўғд, Хоразм, Бохтар, Марғиёна, Фарғона, Чоң, Уструшона каби ҳудудларини бошқарган ҳукмдорлар (ихшидлар, афшинлар, тегинлар, тудунлар)

сиёсат ва иқтисод борасида ўзаро ҳамкорликсиз иш юритмаган. Улар ташиқ олам билан боғланишда доимо бир-бирларини қўллаб турган. Бу эса ўлкамизнинг бус-бутун манфаатларидан келиб чиқадиган сиёсат эди. Жумладан, Хитойнинг “Таншу” йилномасига кўра, 618-626 йилларда Судуйшана, яъни Уструшона ва Кан, яъни Самарқанд, 627 йили Уструшона, Бухоро, Самарқанд ва Иштихон биргаликда ўз савдо қаровонлари ва элчиларини Хитойга жўнатган.

Халқаро савдода Туроннинг ҳар бир бўлаги ўз маҳсулоти билан машғур бўлган. Жумладан, Самарқанднинг сархил куруқ ва ҳўл мевалари, отлари, Чочнинг кумуш, мис, феруза тошлари, Тоҳаристон чорва маҳсулотлари ва қизил ҳамда зумрад рангли шишалари, Фарғонанинг

учқур отлари ва яшил шишаси чет элларда юксак қадрланган. Хитой бозорларига туронликлар беда (мусу) уруғи, ёнғоқ ва ҳатто чоғир етказиб турган. Хитой манбаларида Туроннинг “бой йўлидаги ҳумларда 10 000 дан (1 дан — тахминан 60 кг) микдорда чоғир сақлангани” айтилган. Бу каби маҳсулотлар савдоси пул муомаласини тартибга солишни талаб этарди. Шу боис, Турк хоқонлари даврида пул-товар муносабатлари бир тизимга солиниб, ички савдо учун мис, ташки савдо учун кумуш тангалар зарб этилган. Улар Тарду хоқон (576-603) номи чекилган тангалардан тортиб то Тун ябғу хоқоннинг (618-630) “пули” деб номланувчи тангаларгача муомалада бўлган. Бу эса хоқонлик ҳазинасига катта даромад келтириб, хоқонликка сиёсий ва ҳарбий жиҳатдан туронликларни ўз ҳимоятига олиш масъулиятини юклаган.

Туронликлар нафақат Хитой ёки Эрон, балки Ҳиндистон, Тибет, Ҳиндичина, Шри Ланка билан ҳам тигиз савдо алоқаларини ўрнатган. Буни жанубий вилоятларимиздан ўтган қадимги Субоҳ, Хузур, Темур Қапуғ (Бузғола), Термиз каби савдо манзиллари тасдиқлайди. Карвонлар солларда кечувлар орқали Амударёдан ўтиб Ҳиндистонга юзланган. Бунинг тасдиғи Германия — Покистон гуруҳи аниқлаган, милоддан олдинги I асрга оид Шатиал ва Чилос манзилларидан топишган сўғдий тилли ёзув намуналари саналади: 17 тилда битилган ва 1500 дан ортиқ ёдгорликдан 250 таси сўғдийдир.

Хориждан Туронга турли ипак ва пахта матолар, чинни буюмлар, зираворлар, зебу зийнат ва ҳўжалик буюмлари, чорвадор халқларнинг эгар-жабдуқлари, тери маҳсулотлари кириб келган. Айрим маҳсулотларни Турон савдогарлари унинг шимолий йўли — Хоразм орқали Урол ва Волгабўйи халқларига олиб бориб сотган.

Туронликларнинг савдо манзил-гоҳлари, яъни кентлар (Ҳамуқат ёки Жамуқент, Шалжикат, Жувиқат, Навикат, Нузакат каби) тизими Еттисув (Балхаш қўлига қўйилуви етти сув — Лепси, Босқон, Сарқан, Оқсу, Буйен, Қоратоп, Қўқсу ҳавзаси) ҳудудида милоддан аввалги IV—III асрлардан илк ўрта асрларгача раванқ топган. VI—VIII асрларнинг ўзидан бу ерда 18 та шаҳар ва қўрғоннинг пайдо бўлиши ҳудудда шаҳарсозлик маданиятининг ривожига катта туртки бўлган. Натижада ўтроқ ва кўчманчи

Халқаро савдода Туроннинг ҳар бир бўлаги ўз маҳсулоти билан машғур бўлган. Жумладан, Самарқанднинг сархил куруқ ва ҳўл мевалари, отлари, Чочнинг кумуш, мис, феруза тошлари, Тоҳаристон чорва маҳсулотлари ва қизил ҳамда зумрад рангли шишалари, Фарғонанинг учқур отлари ва яшил шишаси чет элларда юксак қадрланган.

аҳолининг минтакавий этномаданий алоқалари янада кучайди. Туроннинг деҳқончилик, хунармандчилик ҳамда савдо бобидаги маҳорати, шаҳарсозлик маданияти кўчманчи ва ярим кўчманчи-ларнинг ўтроқлашувига ижобий таъсир этди. Хитой сайёҳи ва роҳиб Сянь Цзан Еттисув аҳолиси бўлган туронликларни савдода маҳоратли, юксак маданият соҳиблари, деб атайди. Маҳмуд Қошғарийнинг ёзишича, “Баласоғунда ўтроқлашган сўғдаклар Бухоро ва Самарқанд ораллиғидаги Сўғддан бўлиб, худди турклардек кийинадилар ва ўзларини улардек тутадилар”.

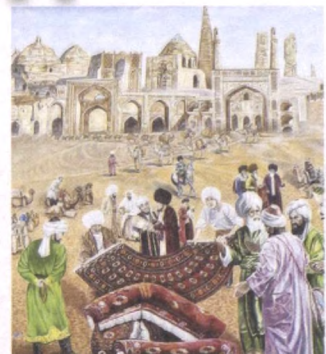
Турон еридан ўтган савдо йўлларида сўғдийликлар, форслар, ҳиндлар ҳам фаол фойдаланганликларини айтиш лозим. Негаки улар учун ўз маҳсулотларини катта бозорларга олиб бориб сотиш, у ердан нималаридир ўз юртига келтириш имкони туғилган. Шу тариқа Турондан ўтган савдо йўлларида халқаро аҳамияти ортиб бораверган. Шу билан бирга, сиёсий манфаатлар ҳам бир зум тўхтамаган. Шундан бўлса керак, Хитой маъмурилари Ипак йўлини ўрганиш баҳонасида Турон ўлкаларига Сон Юн, Сюань Цзан, Хой Чао каби сайёҳ роҳибларини ва ҳатто айқоқчиларини ҳам йўллаб турган. Гарчи Хитой ҳукмдорлари туронликларнинг савдо йўлларидаги фаолиятдан манфаат топса-да, аммо уларнинг минтақага таъсиридан чўчиган. Шундай бўлса-да, хитойшунос Э.Г.Пуллейблэн таъкидлаганидек: “Улар (туронликлар) нафақат моҳир савдогар, балки мусаввир, хунарманд ва янги дин тарғиботчиси эдилар. Улар Марказий Осиёга тарқалиб, Ипак йўли бўйлаб жойлашиб, Хитойнинг ички вилоятлари ҳамда кўчманчилари орасига кириб бординлар ва цивилизациявий таъсир кўрсатганлар”.

Туронликлар Гансудаги манзил-гоҳлари орқали жануб, шарқ ва шимолга йўналган савдонинг ўз қўларига олди. Яна Луҷжо, Лиҷжо, Ханҷжо, Сайҷоу ва Иҷжоу каби шаҳарларда бизнинг савдогарлар мавқеи ортиб бораверган. Хами, Ордос каби вилоятлар бошқарувида самарқандлик Кан Суми, бухорлик Ан Туханнинг тайинланиши ажодларимизнинг салоҳияти қанчалар қадрланганидандалоплатдир, албатта. Буни Дунхуандан топишган ҳужжатлар ҳам тасдиқлайди. Чунончи, VII асрда ажодларимиз Лоб Нор қўли жанубида тўртта шаҳар бунёд этган. “Суйш” солномасига кўра, бир миллионлик пойтахт Чанан (ҳозирги Сиян) аҳолисининг 50 000 га яқини туронлик бўлган.

Гансудаги Хэси йўлига — ўша пай-латдаги Хитойни гарбий минтақалар билан боғлаб турган тоғли йўли урушлардан ҳол худуд сифатида Турк хоқонлиги ва Хитой ўртасида қилинган

Шарқ ва Ғарб халқларининг ҳаётида муҳим ўрин тутган, минтакавий ва халқаро аҳамиятга молик савдо йўллари тизими милоддан олдинги 3000-2000 йилликларда, яъни 4000-5000 йиллар бурун асос солинган.

Хитойликлар уни милоддан олдинги 138-йили ўлкамизга келган элчи ва сайёҳ Чжан Цзян орқали ўзларига кашф этган. Қолаверса, тарихан бу йўллар “Шоҳ йўли”, “Локувард йўли”, “Дашт йўли” сифатида маълум бўлган.

киритилгани икки томонлама савдо-сотиқнинг аҳамияти қанчалар улғў бўлганини исботлайди, албатта. Шу билан бирга, туронликлар учун Чин юрти билан савдо қилиш осон кечмагани ҳам бор гап. Тарихчи Хоу Жэнчжининг ёзишича, хитойлик маъмурилар “тўлов йўқ — савдо йўқ, тўлов бор — савдо бор” сиёсатини юритган. Шундай бўлса-да, тарихчилар Ванг Чжэнъя, Гуан Лянжи, Ли Минвэй, Чэн Айҷжоу, Жин Юэ кабилар “Хитой ва Ғарб (Турон) ўртасидаги алоқаларда сак, хун, сўғдий, рузэи (юзҷжи), турк ва уйғурлар таҳминан бир ярим минг йил давомида Ипак йўли орқали олиб боришган алоқаларнинг ривожланишига ниҳоятда катта ҳисса қўшганлар”, деб ҳолис фикр ҳам билдирганлар.

Хитой ҳудудидан ўтган карвон йўлларида бири бўлимиш “Суевсар йўли” орқали боболаримиз V аср бошларида Амурнинг Сунгари ва Уссури ирмоқлари бўйлаб Приморье ўлкасига етиб борганларини кўпчилик билмайди. Муданчиан ва Сунгари дарёлари қесишувидаги Угочэн — Беш мулк (Бешкент) шаҳрига ҳам айнан улар асос солган.

Савдо бобида маҳсулотларнинг тан-нархи масаласи ҳам муҳим эди. Масалан, Хитойда кўчманчиларнинг чорва маҳсулотлари ва Турон отларига талаб кучли бўлиб, 607 йили 3000 от 13000 ўрам ипак матога баҳоланган бўлса, 763-779 йилларда уйғурлар Хитойга 100 000 отни 1 000 000 ўрам ипакка баҳолаб сотишган. Бир ўрам ипак мато эса 20 дирҳамга тушган ва Самарқандда 28 дирҳамга сотилган. Бу эса, ўз ўрнида, юртимизда ўз ипак матойимизни ишлаб чиқаришни талаб этган.

VI асрда Византия, Эрон билан алоқаларимиз ортидан карвонлар Узоқ Шарқдан то Урта денгизгача ҳаракат қилган. Бу йўлнинг катта қисмини назорат қилиш ўлкамизнинг сиёсий барқарорлиги, иқтисодий ва молиявий ривожини унун ҳам зарур эди. Қолаверса, сиёсий рақобат бор жойда иқтисодий рақобат ҳам бўлиши шубҳасиздир. Ўлкамизда ипак қурти боқиб, ипак матолар ишлаб чиқаришга ўтилиши Ғарб бозорига кириб бориш имкониятини янада ошириб, Хитой матоларини Эрон ва Византиядан сиқиб чиқара бошлади. Эрон учун Хитой ипагини олиш имконияти чекланган, турк давлатини бошқарувдан асминийлар ва эронлик сосониylар ўртасида зиддият қулайиши турган гап эди. Ушбу шароитда Истамия ябғу 563 ва 568 йилларда ўз элчиларини Константинополга, Византия ҳукмдори Юстиниан II (565-578) ҳузурига юборди. Манфаатли шартномалар тузилади. Византиялик элчилар ҳам хоқонликка келиб турган. Умуман олганда, Турон — Византия муносабатлари то XIII асргача давом этгани тарихдан маълум.

Туроннинг савдо йўллари чорраҳасида жойлашуви унинг сиёсий, иқтисодий-иқтисодий ва этномаданий тараққиётига ижобий таъсир этган эди. Каспий ва Амударё бўйларидан то Гансуга қадар ягона этномаданий макон вужудга келди. Бу улкан ҳудудда яшаган элат ва халқларнинг тақдирини ўзаро қамбарчас боғлаб кетди. Мазкур жараён кейинги асрларда ҳам ўз изини қолдирди. Ҳозир Марказий Осиё деб аталмиш худуд Шарқ ва Ғарбни боғловчи кўприк вазифасини бажарди. Шунинг учун ҳам илк ўрта асрларда минтақа ва халқаро майдондаги сиёсий барқарорлик, иқтисодий тараққиёт ва маданий юксалишда Турон юртининг тарихий ўрни беқийс бўлиб қолаверади.

Тил — миллат кўзгуси

ОНА ТИЛИМИЗНИНГ НУФУЗИНИ ХАЛҚАРО МАЙДОНДА ҲАМ ОШИРИШ — ЗИММАМИЗДАГИ МАСЪУЛИЯТ

Холмамат РАУПОВ,
НКМК бош директори
маслаҳатчиси,
тарих фанлари номзоди

Туркий тилларнинг катта оиласига мансуб бўлган ўзбек тилининг бор латофати, жозибаси ва таъсир кучи, чексиз имкониятларини бутунги кунга қадар не-не синовлардан ўттиб омон-эсон етиб келаётгани ҳақида ўйласам, ёдимга Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовнинг қуйидаги ҳазилнамо ўқшатиши келаверади.

“... Юртимизда юз минг йил муқаддам яшаган неандертал одамнинг тарихий юртидаги қиёфасига қараб ўйлайман. Хаёл қиламанки, росмана инсонга айланмаган бу ибтидоий онг эгаси тошни тошга уриб “чак” этган товушни эшитган-у, “чак” дея овоз чиқариб, ўзининг биринчи сўзини айтган. Тошни тошга чаққан, кейинроқ тош билан данак чаққан, ёнғоқ чаққан, боласига ҳам “чак!” деб буюрган. Бора-бора тошдан ўт чиқариб уни ҳам “чак” деди. Қўқда чақ этиб ёнган олов ҳам чақ бўлди. Кейинчалик чақмоқ, чақин, чақмоқтош сўзлари пайдо бўлди. Тош бир-бирига урилганда учан ери — чақа. Тошга қўқилганининг бармоғи — чақа. Кўп гапирганининг тили — чақа. Тош майдалаб чақа деган инсон минг йиллар ўттах, пул майдалаб чақа деди. Майда болаларини ҳам бола-чақа деди.

Тараққиёт инсонга ақл ва заковат берди. Заковатли инсон тош чақишни қўйиб гап чақишга ўтди. Тошдан ўт чиқарган бўлса, гапдан аланга чиқарди. Гап чақиб, ўз қардошининг хонумини ўт қўйди... Башарият тош қақайдан сўз мағзини чақишгача бўлган масофани миллион йиллар ичида босиб ўтди. Биз ҳам сизлар билан чак сўзининг аччиқина мағзини чақдик, чак тўғрисида қақлақлашиб олдик. Сиз бу сўзларнинг ҳазил эканини англаб қўйсиз. Лекин, аёнки, ҳар қандай ҳазил остида бир чиндим ҳақиқат ётади”.

Англаб турибмиз, бу ҳазил. Аммо ўзбек тилининг не-не синовларда тобланганлиги, шоир айтган Урхун-Энасой ёзуваридан бошлаб Қодирийнинг “Уткан қунар”игача бўлган залворли тарихни босиб ўтганлиги ҳақиқат.

Бугун эса зиммамизда мана шу она тилимизнинг нуфузини ошириш, унинг халқаро майдондаги обрўсини кўтаришдек масъулият турибди.

Шу мақсадда улкан салоҳиятга эга Навоий кон-металлургия комбинатида давлат тилини ривожлантириш, давлат тили тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан мониторинг олиб бориш борасида янгича тизим жорий этилди. Хусусан, ушбу соҳада жамоатчилик назоратининг самаралии шакллари жорий этиш, давлат тилига амал қилиниши билан боғлиқ муаммоларни аниқлаш ва бартараф этиш бош мақсадга айланди. Жумладан, Навоий кон-металлургия комбинати томонидан ҳукумат даражасида ишлаб чиқилаётган 2020-2030 йилларда ўзбек тилини ривожлантириш ҳамда тил сиёсатини такомиллаштириш концепцияси ва давлат дастурига қирққа яқин тақлиф берилди. Саъй-ҳаракатлар натижасида яқинда Шимолий кон бошқармасига қарашли “Восход” ошхонасига “Тонг”,

“Горняк” меҳмонхонасига “Учқудуқ” ном-ларига ўзгартирилди. Келгусида ҳам бу каби хайрли ишларни изчил давом этти-рамиз.

Шунингдек, кон-металлургия соҳаси-да мунотазам равишда фойдаланиладиган йигирмадан ортиқ жумладан, карьер (французча сўз бўлиб, ўзбек тилидаги муқобили “очиқ кон”), шахта (немис-ча сўз бўлиб, муқобили “ер ости қони”) атамаларини ўзбек тилидаги муқобили бўйича тақлифлар Вазирлар Маҳма-сининг Давлат тилини ривожлантириш департаментига тақдим этилди.

Олиб боришган саъй-ҳаракатлар ту-файли қарор ижроси юзасидан бир қатор самарадорликка эришилди. Мисол учун, 5-кон бошқармасида давлат тили-да иш юритишни самарали ташкил этиш мақсадида бошқарма девонхонасида таржимон лавозими бирлиги ташкил этилди. Бу каби ишлар мавжуд бўлган бўлинмаларда ҳам кўриб чиқилмоқда.

Бугунги кунда комбинат Маънавият ва маърифат маркази раҳбарияти би-лан келишилган ҳолда, атоқли инсон-ларнинг китобларини таржима қилиш, қайта нашрга тайёрлаш, чоп этиш ва ҳомийлик асосида тарқатиш ишларида ҳам ўзига хос мактаб қилинмоқда.

Шарқшунос олим, академик Убайдулла Каримов томонидан 1957 йилда рус тилида чоп этилган “Неизвестное сочи-нение ар-Рази “Книга тайны тайн” (Абу Бакр ар-Розийнинг “Сирлар сирни қоти-би”) асари НКМК ва Ўзбекистон Фанлар академияси Абу Райхон Беруний номи-даги Шарқшунослик институти олимла-ри билан ҳамкорликда биринчи марта ўзбек тилига таржима қилинди, нашрга тайёрланди ва сифатли чоп этилди. Ҳо-зир айнан қончилик ва минерал қазил-малар, геолог алломалар ва уларнинг асарларини ўрганиш, ўзбек тилидаги соф атамаларини ўзлаштириш орқали она тилимизнинг сўз бойлигини оши-ришга эътибор қаратган ҳолда, келгуси-да бу каби хайрли ишларни яна давом эттиришни режалаштирганимиз.

Яна бир мисол. Навоий кон-металлур-гия комбинати ташаббуси билан Беру-нийнинг ўзбек тилига илк бора таржима қилинган “Минералогия” асарини олай-лик. Мазкур китоб бундан қариб минг йил олдин ёзилган бўлса-да, ҳали ҳам нафақат минералогия, геология, қончи-лик ва металлургия соҳасида, балки ада-биётшунос ва география учун ҳам но-дир ҳазина бўлиб қолмоқда. Берунийнинг ўзидан олдин ўтган ва замондош бўлган олимлар меҳорасига ўта ҳурр, талаб-чан, танқидий муносабати, дадил гоғлари ва мутлақ янги ҳулосалари йил ўтган сари китобнинг қадр-қимматини оширмоқда.

Тан олиб айтиш керак, бугун баъзи ёшлар забаржад зумраднинг, биринк бронза сўзининг синонимини эканидан бе-хабар. Кўпчилигимиз бу ҳақида қўп эши-тамыз, лекин моҳияти билан унчалик қизиқмаймиз. Ваҳоланки, ушбу бебаҳо асарда ҳар бир минерал тош ёки ашёга нисбатан асосли номлар берилган, ҳай-ратланарли маълумотлар келтирилган. Мисол учун, йилнинг турли фаслларига қараб зумрад қичради ва қатталаша-ди. Об-ҳаво таъсирида, ҳатто шамол ва шабада йўналишларига қараб ўзгариб туради. Ой ангиланганда унинг яшил ранги қуюқлашади, ойнинг қаттариши билан бу ҳусусиятлар қучайиб боради.

Хулоса ўрнида айтганда, тилимиз софлиги дилимиз софлиги, маънавия-тимиз, миллатимиз буюклигидир. Шун-дай экан, жонажон тилимизни ҳамиша асраб-авайлаш, аждоқларимиз меҳро-сида келиб чиқиб, бойитиб бориш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир.

ҚОРАҚАЛПОҚНИҢ КҮНГИЛ ҚУШИ САЙРАСА...

Улуғ шоирлик мартабаси ярашган ижодкор

Ўзда қайиригда ўйнаб қирғалоқ,
Қишда музларингда ўйнаб сирғаноқ,
Кокили қирқилган, бўйни узунчоқ,
Қора бола эсингдами, Кегейли?
Ўки
Тоғён овули-толли жағис (соҳил)!
Олтин бешигимсан сен аниқ,

Ибройим Юсупов номидаги ижод мактабида

Ибройим Юсупов шеърятда инсон умри, саврланганлар ҳижатлари қолмагандай гўё...
у умуминсоний ва миллий қадриятлари бир
дан ажратмаган ҳолда образли қўл ёзиб
лади. Айриқли, учрашми, хайрағлашми, қўри
вонч ва қайғу каби туйғулар инсонларга ҳо
да, шунч бундай туйғуларни миллий кол
лан бойитиб, унга ўз халқининг менталите
нгидир юборади. Шоирнинг лирик қаҳр
чан Ватан тушунчаси энг муқаддас бўл
тан деганда бутун бошли мамлакатимизни —
Ўзбекистонини тушунди. Ибройим Юсупов
«Ўзбекистон», «Навоийга», «Мен Тошкентни соғ
н кўрмасам», «Қизинг ғузал бўлсин, шоира
н», «Мустақиллик майдонидан ўтганда» ва бо
лаб шеърларида Ўзбекистон диврини сам
илиқ муҳаббат билан тараннум этди. Ибро
Ўзбекистон, Ватан образини баландпарвоз
р билан эмас, балки оддий ва ҳаммага тушу
нда баён қилди.

Буюк шоир қорақалпоқ адабиётига ўзининг ўлмас лирик асарлари, тўнғич "ўтук муаллим" асаридан тортиб "Ватан тугаллига" ҳақда ўнлаб лиризалар, драматик ва прозалар асарлар, қорақалпоқнинг тўнғич операси матни бўлиши "Ажиниёз" либреттоси ва Қорақалпоғистон Республикаси мадҳиясини яратди. Дунё классикларининг бир қатор асарларини қорақалпоқ тилига моҳирлик билан таржима қилди. Ибройим ғоа қорақалпоқ поэзиясини зуха баланд чўққиларга олиб чиққан бетакорор сиймодир. Шу боис, шоирни бутун халқимиз билан бугун ҳам, келажакда ҳам юксак эътибор билан тугил олади, эътифр этади. У яратган бетакорор асарлар эса ҳаммиса бўлгуси авлодлар учун тарбия ва ибрат мактаби бўлиб хизмат қилгаверади.

ДУНЁ ХАЛҚЛАРИНИ БИРЛАШТИРУВЧИ К

Энг севили фильмириmdан бири «Қама-
ралоғовнам» 'Аччиқ данак'идир. Ушбу фильмда-
да фасли бош қаҳрамон қизнинг рухияти билан-
амбарбас чоғда ғалати ва яшил рангда тасвир-
ланган. Бу янги топилма меңда қатта таассурот
қолдирган. Узбек халқи унинг бу интилишларини
адаслақ керек, Ростини айтсам, мен Қама-
ра-лоғовнам мухлисиман. Бу ижодкор гарчи қўлла-
б-етре режиссерлари каби машхур бўлмаса-да, тор-
тиридаги профессионал ижодкорларнинг хурма-
на сазовор бўлган ижодкор. Унинг фильмидада
шундай атмосфера мавжудки, ўзига шок дастхати-

Келгусида ўзбек киносига бугунги интилишлар ва изланишларнинг самараси сифатида профессионал тарзда суратга олинган энг яхши фильмлар кўпайишига ишонаман.

Мухлиса АЗИЗОВА суҳбатлашди.